

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě

TEORETICKÁ BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**MODERNÍ FORMY PREZENTACE
FOTOGRAFIÍ V POLSKU**

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ

Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě Institut Tvůrčí Fotografie

Michał Janica

Obor: Tvůrčí fotografie

Moderní formy prezentace fotografií v Polsku

Contemporary forms of presentation photography in Poland

Teoretická bakalářská práce

Abstrakt:

„Moderní formy prezentace fotografií v Polsku” – popsat na vybraných příkladech způsoby a prostory používané pro prezentaci fotografií v Polsku po roce 2000. Tato práce analyzuje, jak popularizace fotografie a technologický rozvoj vedly k rozšíření škály možností vystavování fotografií.

Klíčová slova:

fotografie, fotoobjekt, fotoinstalace, outdoor, self-publishing, formy prezentace fotografií, fotografie v Polksu po roce 2000, fotokast, výstava, publikace

Abstract:

“Contemporary forms of presentation photography in Poland” – on selected examples describes ways and areas used to present photography in Poland after 2000. This thesis examines how the popularization of photography and the development of technology has led to increase the range of possibilities for displaying photography.

Keywords:

photography, photo-object, photo-installation, outdoor, self-publishing, ways of presenting photography, photography in Poland after 2000, photocast, exhibition, publication

Document for registration BACHELOR student thesis

Submits:	ADDRESS	PERSONAL NUMBER
JANICA Michał	Ul. Pszenna 3/43, Kraków	F081674

TOPIC TITLE IN CZECH:

Moderní formy prezentace fotografií v Polsku

THESIS TITLE IN ENGLISH:

Contemporary forms of presentation photography in Poland

SUPERVISOR:

MgA. Mgr. Tomáš POSPĚCH - ITF

GUIDELINES FOR THESIS

"Moderní formy prezentace fotografií v Polsku" na vybraných příkladech popsat způsoby a prostory používané pro prezentaci fotografií v Polsku po roce 2000.

List of recommended literature:

- COTTON, C.: Fotografia jako sztuka współczesna. Kraków: TaiWPN Universitas, 2010
MAZUR, A.: Decydujący moment. Nowe zjawiska w fotografii polskiej po 2000 roku. Kraków: Wydawnictwo Krater, 2012.
MAZUR, A.: Historie fotografii w Polsce 1839 - 2009. Warszawa: Fundacja Sztuk Wizualnych i CSW Zamek Ujazdowski w Warszawie, 2010.
MAZUR, A.: Kocham fotografię . Wybór tekstów 1999-2009. Wydanie III rozszerzone i poprawione. Warszawa: Stowarzyszenie 40000 Malarzy, 2012.
Miesiąc Fotografii w Krakowie Maj 2008. Kraków: Fundacja Sztuk Wizualnych, 2008
Miesiąc Fotografii w Krakowie Maj 2009. Kraków: Fundacja Sztuk Wizualnych, 2009
Miesiąc Fotografii w Krakowie Maj 2010. Kraków: Fundacja Sztuk Wizualnych, 2010
Miesiąc Fotografii w Krakowie Maj 2011 Przewodnik. Kraków: Fundacja Sztuk Wizualnych, 2011
Miesiąc Fotografii w Krakowie Maj 2012. Kraków: Fundacja Sztuk Wizualnych, 2012
READ, S.: Exhibiting Photography. A practical guide to choosing a space, displaying your work, and everything in between. Oxford: Focal Press, 2008.
<http://www.bunkier.art.pl>
<http://www.bwawarszawa.pl>
<http://www.csw.art.pl>
<http://www.culture.pl>
<http://www.czulosc.com>
<http://www.czytelniaszutki.pl>
<http://www.digart.pl>
<http://www.fotopolis.pl>
<http://www.fotopublikacja.pl>
<http://www.fototapeta.art.pl>
<http://www.galeriabezdomna.com/>
<http://www.muzeum.krakow.pl>
<http://www.otwartazacheta.pl>
<http://www.papiery.org>
<http://www.pauza.pl>
<http://www.plfoto.com>
<http://www.raster.art.pl>
<http://www.swiatobrazu.pl>
<http://www.zpafiska.pl>
<http://www.wydarzenia.o.pl>

Student's

Date:

Supervisor signature:

Date:

Head of department

Date:

PODĚKOVÁNÍ

Ze srdce bych chtěl poděkovat vedoucímu mé diplomové práce Mgr. Tomáši Pospěchovi, MgA. A oponentovi MgA. Petrovi Vilgusovi, Ph.D., za jejich trpělivost, cenné připomínky a čas, který mi věnovali. Dále bych chtěl poděkovat všem, kteří mi s touto prací pomohli – institucím, umělcům, přátelům.

Za neocenitelnou pomoc s překladem práce děkuji Haně Miketové.

Prohlašuji, že jsem práci vykonal samostatně a použil pouze citované zdroje.

Souhlasím, aby tato práce byla zveřejněna zařazením do Univerzitní knihovny Slezské univerzity v Opavě a knihovny Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a na internetových stránkách Institutu tvůrčí fotografie FPF SU v Opavě.

Michał Janica

Opava, 2013

Obsah

Úvod	8
1. Historický nástin, technologická revoluce a systémové změny	10
2. Fotografie prezentovaná v muzeích a státních galeriích.....	12
2.1 Centrum současného umění Zamek Ujazdowski	13
2.2 Galerie současného umění Bunkier Sztuki	15
2.3 Čítárna umění Muzea v Hlivicích	18
3. Fotografie prezentovaná v nestátních galeriích	20
3.1 Galerie Wyspa.....	20
3.2 Galerie Zpaf i S-ka.....	22
3.3 Galerie Pauza	24
3.4 Galerie BWA Warszawa.....	26
3.5 Galerie Raster.....	27
4. Outdoor.....	29
4.1 Reklamní plochy	29
4.2 Ploty a městské instalace	31
4.3 Multimediální prezentace v plenéru.....	34
5. Upravené prostory	36
5.1 Měsíc fotografie v Krakově	36
5.2 Galerie Bezdomna.....	40
6. Fotografické publikace.....	42
6.1 Ziny a artist's booky	43
6.2 Self-publishing.....	44
6.3 Blurb – vytiskni si sám knihu	48
7. Internet	49
7.1 Webové stránky / internetové portfolio	49
7.2 Fotoblogy	51
7.3 Sociální sítě.....	53
Závěr	55
Seznam literatury a použitých zdrojů.....	56
Seznam obrázků.....	58
Jmenný rejstřík.....	61

Úvod

Ve své práci provádím specifické shrnutí toho, co v posledních letech vedlo k neobvyklé diversifikaci forem prezentování fotografie v současném Polsku. Co se za touto diversifikací skrývá? Jakým způsobem se mění fotografická krajina Polska? Odpovědi na tyto otázky lze paradoxně najít v práci, která měla původně jen jednoduše popsat způsoby předvádění fotografií. Jak se ovšem ukázalo, zkoumání formy sebou nese mnoho dalších konotací: nedá se přitom vyvarovat načrtnutí širokého kontextu fotografie v Polsku – jejího postavení, cest rozvoje, distribučních kanálů.

Hledání nových možností stejně tak jako rozvíjení klasických forem prezentace pro mě vždy představovalo neobyčejně zajímavý teoretický i kreativní úkol. Ačkoliv téma, kterému se věnuji, je velmi široké, chtěl jsem se především soustředit na nejcharakterističtější instituce, jevy a události 21. století. Selektivním způsobem systematizovat metody a možnosti prezentace fotografie jako finálního produktu, uvést příklady, které se podle mě podílejí na vytváření obrazu dnes oblíbených forem prezentace fotografií. Z polských fotografických festivalů jsem se zaměřil především na činnost Měsíce fotografie v Krakově, který – oproti lodžskému Fototestiwalu a jiným podobným menším fotografickým akcím, klade velký důraz na prezentaci nových, svěžích jevů ve fotografii. Ve své práci většinou popisuji výstavy, publikace a díla polských tvůrců a kurátorů. Sporadicky mi za příklad posloužily i výstavy zahraničních tvůrců (v Polsku jsou ovšem takovouto formou prezentovány zcela poprvé) nebo zahraniční portály, které využívají i polští tvůrci. Téma je navíc obtížné i s ohledem na to, že se formy prezentace a prostory jejich vystavení nejdnou prolínají.

Při psaní této práce mi zcela jistě pomohla skutečnost, že se od roku 2008 aktivně podílím na tvorbě fotografického hnutí v Polsku – nejprve vytvářením internetových platforem, potom spoluprací na přípravě platformy propagace mladých umělců, jako jsou ShowOff, podílem na vzniku Galerie ZPAFiSka nebo Měsíce fotografie v Krakově, a produkováním výstav a fotografických soutěží. Mým přístupem je tedy skutečně systematizace a položení teoretických základů úkolům, s kterými jsem se každodenně potýkal. Ve prospěch této práce jsem použil rozdělení na kategorie spojené s kontextem odběru fotografií – tedy místem nebo platformou, kde je fotografie cíleně odebírána příjemcem. Ačkoliv ve své práci přiřazuji jisté formy prezentace

k určeným prostorům, tak se jejich kombinace velmi často mění a vznikají tak nové možnosti.

V předkládané práci se mi povedelo zachytit jak proměny tzv. fotografického trhu v Polsku – něčeho, co Adam Mazur nazval „rozhodujícím okamžikem“ – ale i, a to především, nesmírné množství možností, které mají tvůrci v Polsku aktuálně k dispozici.

1. Historický nástin, technologická revoluce a systémové změny

Pokud přemýšlíme o fotografii v dnešní době, bude nejčastějším přímým spojením obraz nedefinovaný svou fyzickou formou. To pramení především z všudypřítomnosti nosičů obrazů, od počítačových monitorů, přes mobilní telefony s barevnými displeji, billboardy, časopisy, knížky, noviny, letáky, brožury, v nichž fotografie hrají výjimečně důležitou roli – nejednou dokonce klíčovou. Nahromadění obrovského množství fotografií v našem životě vedlo k tomu, že pojem fotografie, jako otisku, fyzického objektu, který je sám o sobě uzavřenou formou a nezávislý, výrazně ztratil na významu. Fotografie jako přímý finální produkt prošla v průběhu několika posledních desetiletích obrovskou proměnou. V kontextu polského fotografického trhu lze hledat příčiny této změny na dvou úrovních – zásadní systémové změny v Polsku v roce 1989 a revolučního rozvoje technologií spojených s fotografií, která o nemnoho později vstoupila do masového oběhu. Na tomto základě by bylo možné pracovní období těchto transformací omezit na dekádu od roku 1989 – demokratizace socialistického polského státu, do r. 1999 – uvedení první verze 2megapixelové digitální zrcadlovky na trh firmou Nikon. Právě v této době začala reklamní fotografie, spolu s celým technologickým zázemím, úspěšně vstupovat do polské reality, dávající z jedné strany větší možnosti umělcům, fotografům a milovníkům fotografie, z druhé strany ovšem zase zevšeobecňující fotografii a usazující jí do každodenního života.

Ačkoliv by zavedení obou těchto revolucí mohlo zvěstovat drastické změny i kdyby jen v technologickém kontextu – neudusil se polský trh přístupem na západ a novou vlnou technologických novinek. Směle můžeme mluvit o popularizaci fotografie, o zásadním nárůstu počtu forem prezentace fotografie a o nových kontextech, v nichž je fotografie zobrazována. Pokud bychom ale měli mluvit o upouštění od klasických řešení, adaptoval se polský trh naprosto stejně jako ten západní, což ideálně popsala Charlotte Cotton: *„Ani trh, ani umělecké školy se neodhodlaly k radikálnímu odchodu od dosud závazných konvencí tvorby, tisku a prodeje fotografií – snad proto, že se ocitly v pasti mezi kvalitativními možnostmi obrazu a digitálního tisku a výdajemi spojenými s komerční postprodukcí. Apokalyptické předpovědi o úplném vyhynutí filmu a papíru pro analogové fotografie se nesplnily:*

„kromě odvětví fotografie jako je móda, reklama a novinářina, kde za zaváděním nových technologií stojí ekonomické a jiné pragmatické ohledy, došlo na přelomu dvacátého a dvacátého prvního století, pod vlivem slibů, které sebou přinesla digitální technologie, pouze k hybridizaci analogové fotografie.”¹

Fotografie v pojetí „umělecké fotografie” prochází ohromnou proměnou, přechází do režimu současné fotografie – rozhodně se vzdalující od klasické, zaprášené, zapaspartované fotografie Svazu polských umělců fotografů (ZPAF)². *„Vizuální kultura snáší rozdělení na to, co je vysoké a nízké, co stojí za pozornost a co je odsouzenihodné, co je na dobrém základě a co je infikováno nevkusem.”³* Nastupuje specifická demokratizace fotografie, lámou se kánony v nichž byla fotografie nejčastěji prezentována. Ze smutných galerií fotografie vystupuje do muzeí současného umění, ulic, domovů, na internet. Využívá nové nosiče a osvěžuje ty staré.

¹ Cotton, Charlotte: *Fotografia jako sztuka współczesna*. Kraków: TaiWPN Universitas, 2010. 220 s. ISBN 97883-242-1353-5

² Svaz polských umělců fotografů – tvůrčí a profesní sdružení fotografů, jehož úkolem je uchování jejich dosavadního díla a propagace a rozvoj současné fotografie. ZPAF vznikl v r. 1947 jako pokračování Polského fotoklubu – organizace fotografů fungující v meziválečném období. Zdroj: http://pl.wikipedia.org/wiki/Związek_Polskich_Artystów_Fotografików

³ Mazur, Adam: *Decydujący moment. Nowe zjawiska w fotografii polskiej po 2000 roku*. Kraków: Wydawnictwo Krater, 2012. 9 s. ISBN 978-83-62376-20-9

2. Fotografie prezentovaná v muzeích a státních galeriích

V současnosti se v polských muzeích můžeme s fotografií setkat stále častěji. Intermediálními umělci jsou využívány jako jedno z médií, prezentace striktně fotografických výstav se staly součástí proudu muzejního výstavnictví a vstoupily do státních galerií. Tato skutečnost poskytuje velké možnosti pro experimentování s formami prezentace fotografií. Ačkoliv se výstavy jako jsou „Pamięć Obrazu” Jerzyho Lewczyńskiego v Národním muzeu v Krakově (2012) nebo výstava „Imperium” Ryszarda Kapuścińskiego vzniklá v Zachętě Národní umělecké galerie (2010-2011) nejčastěji prezentují absolutně klasickým způsobem – mezi vytisklými fotografiemi zapaspartovanými do dřevěných rámců se sklem se občas objeví práce přímo připevněné ke zdi – hledá výstavnictví v muzeích moderního umění čerpající z klasických forem způsoby jak je rozšířit i nová řešení.

Obrázek 1 Klasická forma prezentace fotografií; Jerzy Lewczyński, „Pamięć Obrazu”, Národní muzeum v Krakově, 2012

V kontextu prezentace fotografií nejpružněji fungujícími státnímu muzejními institucemi 21. století v Polsku jsou rozhodně Centrum současného umění Zamek Ujazdowski ve Varšavě, Muzeum současného umění Bunkier Sztuki v Krakově a dosti mladá, ačkoliv nezvykle pružně působící Čítárna umění při Muzeu v Gliwicích. Tyto instituce mají ze své podstaty prostory nejlépe připravené pro prezentování umění, včetně fotografií v různých formách. Výstavní sály není obtížné naplnit prakticky libovolným obsahem. Bez problému se tu najde místo pro experimenty, výstavní formy jakékoliv druhu, od instalací po multimediální projekce, prezentaci objektů, prostor pro hru se světlem.

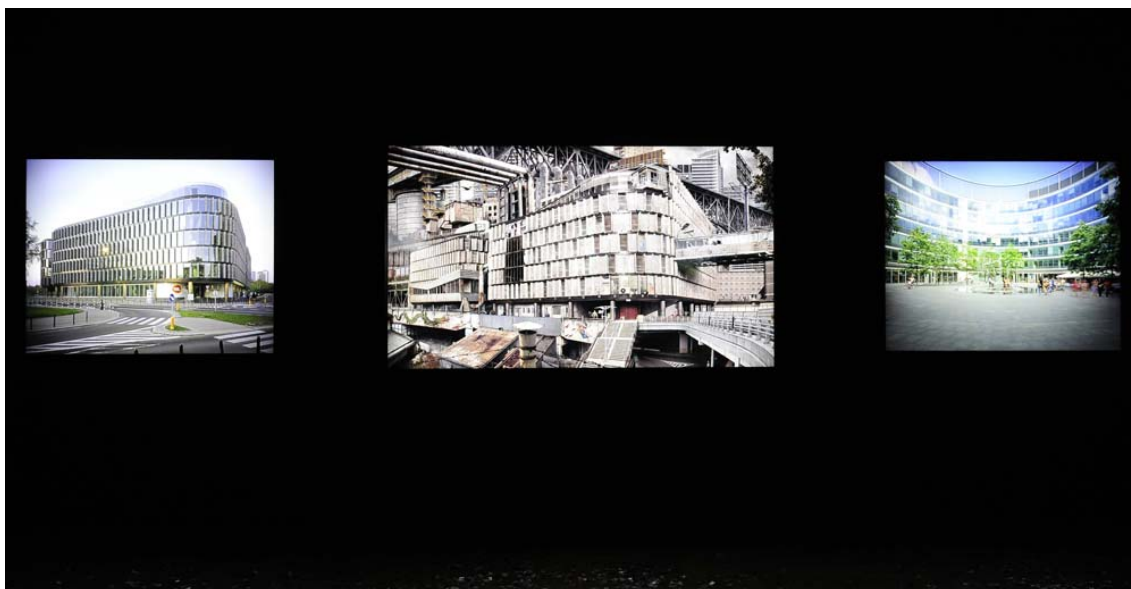
2.1 Centrum současného umění Zamek Ujazdowski

CSU Zamek Ujazdowski je jednou z nemnoha institucí v Polsku, které jako první začaly chápat fotografii jako rovnocennou s jinými oblastmi umění. Pokud pomineme klasické fotografické výstavy, našel se v Zachętě prostor pro prezentaci prací jako jsou „YMCA” Anety Grzeszykowské a Jana Smagy – fotografický objekt, který je maketou budovy YMCA nacházející se na ul. Konopnické ve Varšavě. Na bloky nalepené fotografie zdí, podlah a stropů vytvořily efekt trojrozměrného modelu budovy převrácené vzhůru nohama. Fotografický objekt zasazený v typicky muzeálních podmínkách navíc získával syntetický charakter.

Obrázek 2 Fotoobjekt, fotoinstalace; Aneta Grzeszykowska a Jan Smaga, „YMCA”, CSU Zamek Ujazdowski, Varšava 2005

Dalším zajímavým výstavním počinem byla v roce 2008 realizovaná výstava „Disco Zachęta. Budynków życie po życiu". Nejčastěji v reklamě využívané lightboxy – velkoformátové kazety, v nichž je obraz podsvícen zdroje světla z vnitřku kazety – nechali kurátoři výstavy Grzegorz Piątek a Jarosław Trybuś použít k prezentaci fotografií Nicolase Grospierra a digitálních fotomontáží Kobasa Laksy. Fotografie staveb byly zkombinovány s fotomontážemi představujícími jejich fantasmagorické vize budoucnosti. Protože tématem výstavy bylo přetváření a změna funkcí budov, postoupili kurátoři ještě o krok dále a – v navázání na minulost CSU, v níž během války Němci zřídili posádkový klub – proměnili CSU v diskotéku, kde se lightboxy ve ztemnělých místnostech spolu s diskokoulemi a konfetami na zemi ukázaly jako ideální.

Obrázek 3 Instalace fotografií ve formě lightboxů; „Disco Zachęta. Budynków życie po życiu”, kurátoři: Grzegorz Piątek a Jarosław Trybuś, CSU Zamek Ujazdowski, Varšava 2008

V tom samém roce se v Zachęcie konala ještě jedna důležitá událost. Výstava „Efekt czerwonych oczu. Fotografia polska XXI wieku”⁴, jejímž kurátorem byl Adam Mazur, čelní polský kritik a teoretik fotografie. O přelomovosti této výstavy může svědčit především množství a průřez na výstavě prezentovaných umělců a fotografií. V kontextu pak prezentace fotografií netypických pro klasické chápání fotografické výstavy, sestavy instalací a soch, množství forem úprav fotografií od snímků

⁴ Mazur, Adam: *Historie fotografii w Polsce 1839 - 2009*. Warszawa: Fundacja Sztuk Wizualnych i CSW Zamek Ujazdowski w Warszawie, 2010. ISBN 978-83-928967-2-2

podlepaných tuhými podklady po klasické zarámování. V tu samou dobu se ve sklepení Zamku Ujazdowského konalo odhalení Galerie Bezdome⁵ - díky tomu průřezová výstava získala navíc demokratickou platformu, na níž mohli milovníci fotografie ukázat své fotografie libovolným způsobem – většinou je na provázky, připevňovat na zeď holé tisky, zarámované práce, obtahy apod.

Obrázek 4 Mísení forem prezentace fotografií s využitím objektů jako části expozice; „Efekt czerwonych oczu. Fotografia polska XXI wieku.”, kurátor: Adam Mazur, CSU Zachęta, Varšava 2008

2.2 Galerie současného umění Bunkier Sztuki

Bunkier Sztuki se svou činností, mimo jiné díky pravidelné spolupráci s festivalem Měsíc fotografie v Krakově, stal živou platformou pro insitucionální

⁵ Galeria Bezdome – nápad na fotografické prezentace v opuštěných bytech, továrnách, prostorech určených k rekonstrukci, po několik dní, týdnů zpřístupňovaných zadarmo; výstava se koná bez předvýběru a přikazování tématu nebo tvaru prezentace. Každý autor si v den prezentace sám najde v místnosti kus prostoru, který ho zaujme, sám věší fotografie a aranžuje zobrazení, sám zve hosty a zajišťuje pohoštění na vernisáži. Jde o iniciativu fotografů Tomka Sikory a Andrzeja Świetlika.[...] (Zdroj: http://pl.wikipedia.org/wiki/Galeria_Bezdomna)

prezentaci fotografie v jižní části Polska. Pomíjaje klasické výstavy jako „Witkacy.Psycholizm”, se jedná především o prostor pro skupinové a interdisciplinární výstavy „Backstage” Karola Radziszewského – kombinace ručně zarámovaných barytů, inkoustových tisků, obrazů, videoprojekcí a velké fototapety. Pro potřeby výstav tu jsou často budovány speciální foto-místnosti, v nichž snímky vyplňují zdi a omezují svět příjemce pouze na obraz, jako v případě výstavy „Alias.Przeгляд” z roku 2011, kde se divák pohyboval mezi místnostmi, jejichž zdi byly polepeny velkoformátovými fotografiemi, nebo během retrospektivy Anny Fox, kde byl v nevelké místnosti na zdi promítán obraz z projektorů se slajdy.

Obrázek 5 Velkoformátová fototapeta; Karol Radziszewski, „Backstage”, Bunkier Sztuki, Krakov 2011

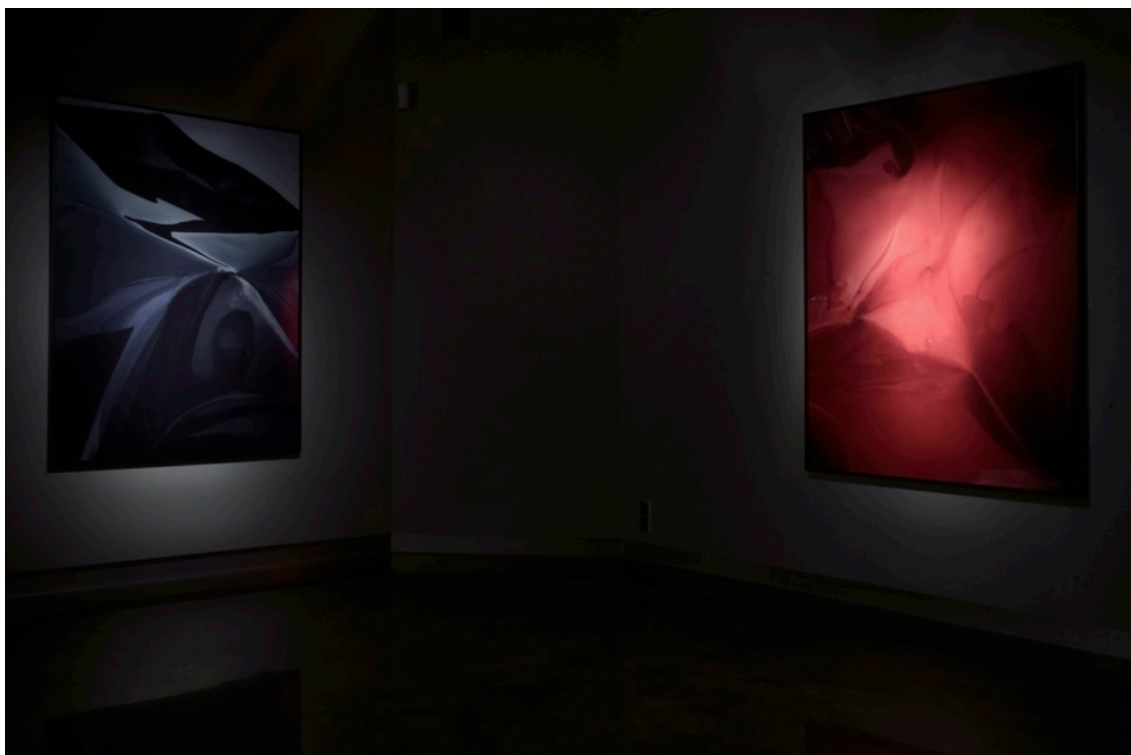
Obrázek 6 Prostor se zdmi zaplněnými projekcí fotografií; Anna Fox, „Pamiętniki karalucha i inne historie”, Bunkier Sztuki, Krakov 2010

Obrázek 7 Fotomístenosti; „Alias.Przegląd”, kurátoři: Adam Broomberg a Oliver Chanarin, Bunkier Sztuki, Krakov 2011

2.3 Čítárna umění Muzea v Hlivicích

Jedna z mladších, ačkoliv pružně fungujících výstavních institucí je do roku 2010 fungující Čítárna umění při Muzeu v Gliwicích, i když ve svých výstavách zůstává dosti klasickou, využívá nejnovější trendy v klasickém provedení. Ideálním příkladem jsou práce Rafała Milacha „W samochodzie z R.". Výtisky zarámované do hlubokých rámu přiléhají přímo ke sklu a v nich se nacházející obrazy rozhodně nemají klasické rozvržení. Nepravidelné konstelace fotografií různé velikosti vytváří v každém z rámu vlastní mikrogalerii, která se čte jako malá kniha za sklem. Dalším příkladem hry s klasickou formou rámování je výstava Ewy Axelrad, „/k". Velkoformátové diaseky⁶ jsou navíc zarámovány do shadow-gap frame – rámu, které činí dojem, jako by práci obklopovaly a nijak se jí nedotýkaly. Těžké, ačkoliv plastické fotografie automobilových karosérií po nehodách získávají díky tomuto zásahu zvláštní lehkost.

Obrázek 8 Diaseky v shadow-gap frame; Ewa Axelrad, „/k“, Čítárna umění, Gliwice 2012

⁶ Diasec – obecně nazývaný „sandwich“, forma zarámování fotografie, fotografická reprodukce je po celém svém povrchu nalepena mezi akrylové sklo a dibond, obraz je tímto způsobem zabezpečen a zpevněn. (na základě <http://en.wikipedia.org/wiki/Diasec> a Read, Shirley: Exhibiting Photography. A practical guide to choosing a space, displaying your work, and everything in between. Oxford: Focal Press, 2008. ISBN: 978-0-240-80939-7)

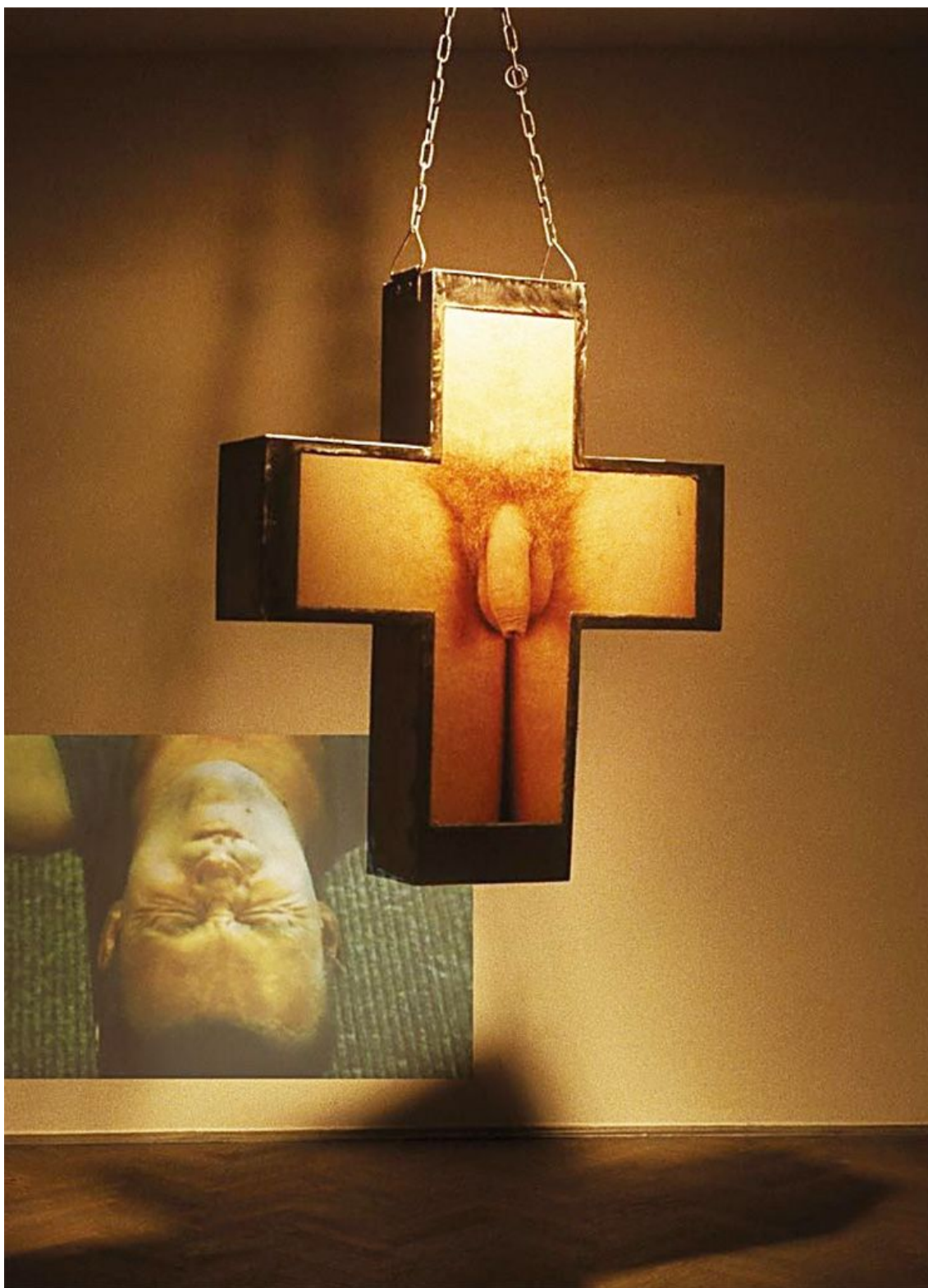
Obrázek 9 Mikrogalerie v hlubokých rámech; Rafał Milach, „W samochodzie z R”, Gliwice 2012

3. Fotografie prezentovaná v nestátních galeriích

Galerie jsou jako výstavní prostory, podobně jako muzea, také určeny pro prezentaci umění. V kontextu prezentace fotografií můžeme mluvit o galeriích, specializujících se na prezentaci fotografií a o těch, které ve své činnosti chápou fotografii stejně jako jiné projevy umělecké činnosti. Pod lupou by bylo třeba vzít několik expozic v galerijních prostorách, které se v menší nebo větší míře přičinily o zvýšení standardů nebo prolomení jistých kánonů v prezentování fotografií.

3.1 Galerie Wyspa

Pozornost si zcela jistě zaslouží, ačkoliv se nejedná o zcela fotografický počín, intermediální výstava Doroty Nieznalské nazvaná „Nowe Prace” z roku 2001, představená v galerii Wyspa v Gdańsku. Částí výstavy byla instalace „Pasja”, složená z filmu – muže cvičícího v posilovně, a fotografie mužských genitálií, vyřezané a zarámované do ocelových rámců ve tvaru řeckého kříže. Využití fotografie a takovéto formy prezentace, solidního fotoobjektu, jehož forma odkazuje na náboženskou symboliku vyvolalo společenské pobouření, umělkyně byla odsouzena soudem první instance za urážku náboženského cítění. Tento dosti krajní příklad tu byl uveden proto, aby ukázal, jak důležité může být zvolení správné formy, v níž se fotografie předvádí. Idea, jíž chtěla umělkyně předat, by v jiné formě zcela jistě neměla takovou sílu sdělení, jako solidně zarámované, realisticky pojaté mužské genitálie.

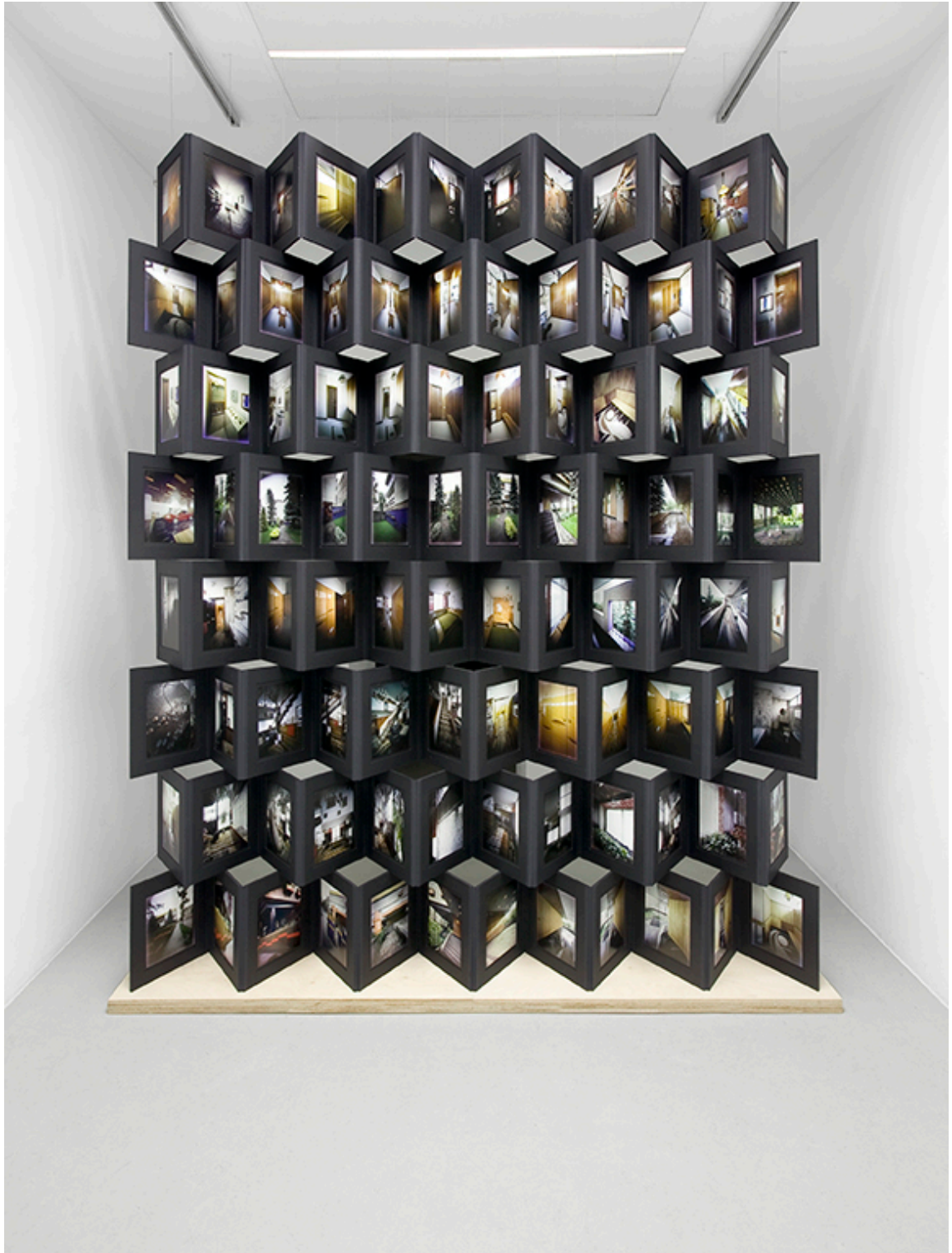

Obrázek 10 Fotografie zarámovaná do ocelového rámu ve tvaru kříže; Dorota Nieznalska, „Nowe Prace”, Galerie Wyspa, Gdaňsk 2001

3.2 Galerie Zpaf i S-ka

Pokud mluvíme o vystavování fotografií v Polsku, nemůžeme zapomenout na Galerii Zpaf a S-ka z Krakova, která sice ukončila svou činnost v roce 2011, ale rozhodně byla fenoménem hodným pozornosti. Nevelký prostor ve formě bílé kostky⁷ jsoucí z jedné strany výstavním snem každého fotografa a kurátora – čistá, bílá neutrální plocha, představovala přes své nevelké rozměry také výzvu. Během let svého fungování se galerii, která ve většině prezentovaných výstav oscilovala kolem fotografie, povedlo představit několik zajímavých instalačních řešení, které ukazují, že fotografie se nemusí nezbytně nacházet na zdi. Výstava Jana Smagy, „Dom Państwa Książków” (2011) je pěknou konstruktivní fotoinstalací navazující svou formou na fotografovanou perlu architektury 70. let. Trojrozměrná mozaika tvořící uvnitř galerie zeď plnou fotografií poskládaných pod různými úhly vyžadovala od příjemců soustředění a vstoupení do struktury. Dalším příkladem je výstava Kuby Dąbrowského a Karola Radziszewského, „Koledzy” (2008), kterou tvořila kolekce reprodukcí různého formátu rozložených na podstavci ve středu galerie. Ve své formě čistá prezentace ukazuje, že fotografie nemusí ze své podstaty viset na zdech.

⁷ Bílá kostka (z ang. white cube) – pojem obvykle používaný k popsání prostoru nejčastěji určeného pro exponování umění, s bílými zdmi, čistý prostor s malým množstvím prvků překážejících v příjmu objektů nacházejících se v prostoru.

Obrázek 11 Fotoinstalace; Jan Smaga, „Dom Państwa Książków”, Galerie Zpaf i S-ka, Krakov 2008

Obrázek 12 Fotografie prezentované na podstavci; Karol Radziszewski a Kuba Dąbrowski, „Koledzy”, Galerie Zpaf i S-ka, Krakov 2011

3.3 Galerie Pauza

Druhou krakovskou galerií, která pravidelně prezentuje fotografie, je Galerie Pauza, která musí být zmíněna, i kdyby jen kvůli dvěma zajímavým prezentacím. První z nich je výstava Tomka Sikory z roku 2008 „Przejrzystość rzeczy”. Ačkoliv nešlo o první představení tohoto projektu, zdá se být v kontextu krakovského pohledu nejvyzrálejší, nejúplněji akcentující blízký vztah fotografa s Krakovem. Výstava obsahovala několik desítek předmětů, které dostal od lidí blízkých i od těch, s kterými se náhodně seznámil. Tyto předměty opatřil krátkými popisky, obsahujícími vysvětlení, proč byly nebo jsou pro dárce obzvláště důležité. Na všechny získané předměty umístil Tomek Sikora pomocí fotocitlivé emulze fotografie těchto osob. Expozici doplňovaly reprodukce fotografií situovaných na předmětech.

Obrázek 13 Zmínky nanesené na objekty metodou transeru; Tomek Sikora, „Przejrzystość rzeczy”, Galerie Pauza, Krakov 2008

Další prezentací předváděnou v projekčním sálu Kino 18 patřícím ke Galerii Pauza byla multimedialní výstava Dominiky Kamińskiej „Mój Brat Dużo Pali”, jejímž kurátorem se stal Kuba Dąbrowski. Výstava se skládala z projekce videa, v němž umělkyně ukazuje malé reprodukce snímků své rodiny a v mezičase komentuje to, co se na fotografiích nachází, 25otog uvádí rodinné anekdoty. Postup použitý 25otografi přiblížil diváky 25otogr 25otografii25emu autorkou, posílil intimnost sdělení.

Obrázek 14 Úryvek z multimediální projekce prezentace 26otografii; Dominika Kamińska, „Mój Brat Dużo Pali”, Galerie Pauza 2010

3.4 Galerie BWA Warszawa

Na přelomu let 2011-2012 představil už dříve zmíněný Nicolas Groszperre ve varšavské galerii BWA svůj projekt „Bank”. O tomto projektu nelze mluvit, opomíjejíc formu jeho prezentace – efektní fotografickou instalaci, v níž umělec vystavěl zdi usazené v hliníkových rámech a polepil je dvoumetrovými fotografiemi bankovních trezorů, do středu místnosti postavil trojrozměrnou fotografickou reprodukci sejfu s otevřenými dveřmi. Mimo jiné právě za „Bank” obdržel Nicolas v roce 2012 prestižní cenu - Paszport Polityki 2011 v kategorii výtvarného umění.

Obrázek 15 Fotoobjekt a fotoinstalace; Nikolas Groszperre, „Bank”, Galerie BWA Warszawa, Varšava 2011-2012

3.5 Galerie Raster

Duo Aneta Grzeszykowska a Jan Smaga – rádi experimentující s fotografiemi prostorů – změřili své síly s interpretací intimních domácích prostor. Jejich projekt „Plan”, který se skládá z deseti kompozicí vzniklých v letech 2001 -2003 představuje soukromé byty viděné zhora, jakoby po sejmutí stropu. Plány připomínající fotorealisticke architektonické plány visely v galerii Raster v roce 2004. Díky faktu vyřiznutí snímků podlepených tuhým podkladem do tvaru fotografovaných bytů dosáhlo umělecké duo dojmu zploštění a snížení reálnosti. Domácí atmosféru posilovala v galerijním prostoru umístěná dvě křesla a stolek. Podobný postup později ve svých projektech používal Nicolas Groszperre, který vyřezával tvary fotografovaných předmětů používaných v domácnosti a budovách.

Obrázek 16 Fotografie ve tvaru plánů bytů; Aneta Grzeszykowska a Jan Smaga, "Plan", Galerie Raster, Varšava 2004

4. Outdoor

Technologie, zavedená spolu se vznikem reklamních agentur a volného trhu umožnila fotografii vyjít do ulic a veřejných prostor. Materiály odolné vůči atmosférickým vlivům dnes umožňují realizaci krátkodobých výstav na čerstvém vzduchu. Proražení umělecké fotografie do městské tkáně je, pro obor samotný, natolik důležitým jevem, protože se díky němu výrazně širší veřejnosti prezentují nejen reklamní fotografie. V tomto kontextu to zvyšuje prestiž fotografie, vizuálně vzdělává společnost a zvyšuje její citlivost.

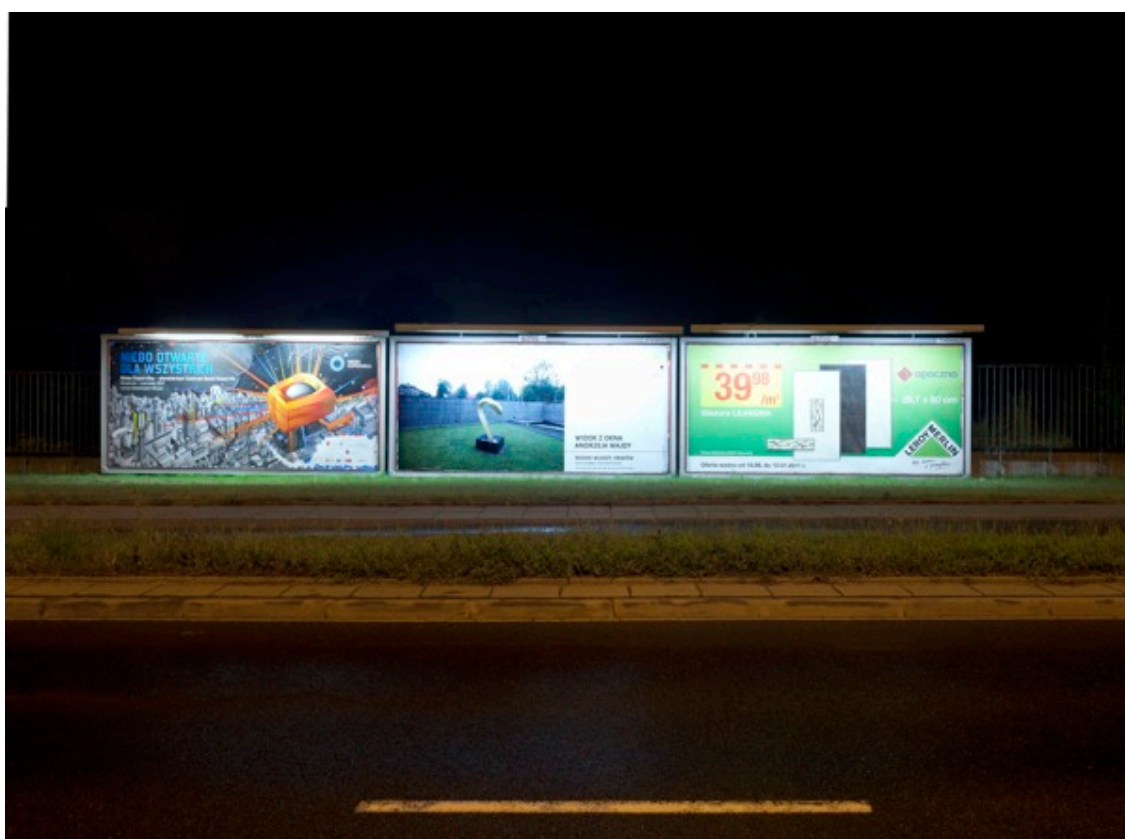
4.1 Reklamní plochy

Zcela jistě přelomovou výstavou využívající fasády budov jako výstavní prostory a bannery, používané nejčastěji ve velkoformátové reklamě bylo „Zbliżenie / Blow-up” Koalice Latarnik. V roce 2002, v samotném centru Varšavy, na čtyřech zdech Paláce kultury a vědy, visely čtyři ohromné plachty s reprodukcemi portrétů, jejichž autory byli členové Koalice. Výstava byla propagována jako největší fotografická výstava v Evropě, ačkoliv uvedené čtyři fotografie představovaly jen část prezentace. Zbylé práce si bylo možné prohlédnout už přímo v paláci. Tato výstava zahájila v pozdějších letech PKiN realizované prezentace na fasádě budovy.

Obrázek 17 Velké banery s fotografiemi na fasádě budovy; Koalice Latarnik, "Zbliżenie / Blow-up", Varšava 2002

O devět let později, v roce 2011, Konrad Pustoła – jeden z mladších členů Koalice, realizoval projekt, který ve svých výstavních předpokladech také využíval plochy určené pro reklamu, jmenovitě billboardy. Fotografie vytvářející projekt „Widoki władzy” představují výhledy zachycené z oken pracoven nejdůležitějších a nejvlivnějších lidí v Krakově. Díky prezentaci těchto prací v městském prostoru byl každý kolemjdoucí na okamžik schopen přijmout úhel pohledu těch nemnohých, kteří mají reálnou moc. Na podobných zásadách tento projekt Konrad Pustoła realizoval ještě ve Varšavě, Zieloné Górze a Valbřichu.

Obrázek 18 Billboard (prostřední) jako prostor expozice; Konrad Pustoła, „Widoki władzy”, Krakov 2011

Ačkoliv dříve uvedené dva outdoorové projekty prezentovaly fotografie ve velkém měřítku, skupinová výstava „Digart Photo Street” realizovaná portálem <http://www.digart.pl> dokazuje, že i malé reklamní plochy v sobě ukrývají potenciál. V květnu 2009 se ve vitrínách komerčních prostorů podél ulice Starowiślné v Krakově objevilo téměř čtyřicet fotografických instalací. Autory snímků byli porotou vybraní uživatelé portálu. Instalace – nevelké snímky připevněné na tabule namotované ve vitrínách – našly své místo hned vedle produktů a reklam ve výkladních skříních.

Tak jako dříve tabla se studenty umístěná ve výkladních skříních, tak i tyto mikrogalerie přitahovaly pozornost kolemjdoucích a zákazníků.

Obrázek 19 Fotografická instalace ve výkladní skříní; skupinová výstava uživatelů portálu www.digart.pl, "Digart Photo Street", Krakov 2009

4.2 Ploty a městské instalace

Ploty a oplocení, jako zdi městského prostoru, se poměrně přirozeně ocitly v oblasti zájmu osob a institucí hledajících řešení pro prezentaci outdoorové fotografie. K místům, která stále na svých plotech a oploceních prezentují fotografické výstavy, můžeme zařadit Łazienki Królewskie ve Varšavě nebo Botanickou zahradu ve Varšavě. K plotu se dá připevnit téměř vše, od tisků na banery přes panely z PVC se solventním potiskem až po vysoce kvalitní velkoformátové tisky odolné vůči atmosférickým vlivům. Dva přístupy k prezentaci fotografií na oploceních lze porovnat na příkladu varšavské výstavy Tomasze Tomaszewského a v Krakově uskutečněné výstavy Laury Makabresku. První výstava z roku 2012 - "Zapewnia się atmosferę zyczości. Podlaskie" - na oplocení Łazienek Królewskich – na sebe vzala formu jednotlivých velkoformátových atramentových tisků podlepených tuhým podkladem. Elegantní plot

a okolní příroda přirozeným způsobem doplňovaly prezentaci vytvářejíc příznivý kontext. Jinak oplocení uchopila kurátorka výstavy „Na wschód od słońca, na zachód od księżycy” (2013) - Magdalena Kownacká. Plot obtácející bývalý klášter byl zcela obložen deskami s natištěnými fotografiemi. Celá instalace vyvolávala dojem reprodukcí zdí galerie zvětšených a postavených před majestátní starou budovou kláštera.

Obrázek 20 Prezentace fotografií na plotě; Tomasz Tomaszewski, "Zapewnia się atmosferę życzliwości. Podlaskie", Varšava 2012

Obrázek 21 Výstava prezentovaná na plotě; Laura Makabresku, „Na wschód od słońca, na zachód od księżycy”, Krakov 2013

Ve větších polských městech se specifickým standardem stalo předvádění krátkodobých výstav na speciálních „stojanech” – lešeních, na nichž jsou usazovány desky s fotografiemi a texty. Příklady tohoto přístupu by šlo kupit do nekonečna, od fotografií vytahovaných z archivů, po snímky papeže, loveckého spolku apod. Takovouto formu prezentace si obzvláště oblíbil, dnes už ovšem nefungující, kolektiv dokumentárních fotografů Visavis. Takovéto městské instalace využil pro prezentaci dvou svých projektů: „Małopolska. Fotografie. To niczego nie wyjaśnia.” a „Zmiany niesezonowe”. V obou projektech kolektiv a přizvaní fotografové měli za cíl přiblížit jak obyvatelům Krakova, tak i příjíždějícím hostům regiony Niepołomic a Malopolska. První výstava pod širým nebem se v roce 2006 uskutečnila v prostoru hlavního náměstí v Krakově, druhá byla prezentována v rámci Měsíce fotografie v Krakově v roce 2008, v prostoru před Centrálním nádražím a Galeríí Krakowskou. „Zmiany niesezonowe” na sebe vzaly podobu prostorové instalace ve formě uzavřeného polygonu. Dávala tak možnost prohlédnout si fotografie jak uvnitř tak vně konstrukce. Snímky si bylo možné prohlédnout ve dne i v noci, sedm dní v týdnu. Základní myšlenkou venkovních prezentací tohoto typu je oslovení co největšího množství příjemců, proto jsou také strategicky voleny lokality v co možná nejrušnějších částech města pro pěší.

Obrázek 22 Outdoorova instalace; Kolektiv Visavis, "Zmiany niesezonowe", Krakov 2008

4.3 Multimediální prezentace v plenéru

Už dříve zmíněný kolektiv Visavis se v dobách svého fungování výrazně zasloužil o popularizaci photocastů v Polsku jako jedné z nejlepších forem prezentace reportážní fotografie, který v sobě spojuje naraci obrazu, zvuku a textu. Ačkoliv photocasty, stejně jako filmy, si lze prohlížet na každém displeji nebo monitoru – zdají se bý nejlepší cílovou formou projekce pod širým nebem. Proto také v letech 2009-2010 kolektiv Visavis realizoval v rámci Měsíce fotografie v Krakově ukázky photocastů pod širým nebem na zdi hotelu Astoria na krakovském Kazimieru. O rok později se už v rámci toho samého festivalu konala rozsáhlejší akce nazvaná Slide Nite. Z šesti projektorů rozestých po Kazimieru v různých lokacích – na dvorcích, v zahrádkách, na ulicích – byly prezentovány ukázky photocastů připravených agenturami, kolektivy a fotografickými školami. Po jeden večer žila celá čtvrť fotografií.

Obrázek 23 Prezentace fotokastů v plenéru, Slide Nite, Krakov 2011

5. Upravené prostory

Kontextem nabízejícím velké možnosti pro prezentaci fotografií jsou upravené prostory – opuštěné byty, soukromé příbytky, pusté továrny, nefungující kina. Z různých důvodů opuštěná místa si sebou nesou jakousi historii, nejsou tak čisté a transparentní jako galerie nebo muzea. Tyto prostory nejčastěji čekají na své nové mláďa, na nový cíl svého určení a dobu čekání lze využít třeba k vytvoření dočasné galerie nebo adaptování takového prostoru pro konkrétní výstavu. Tento potenciál nejčastěji využívají fotografické festivaly, lodžský Fotofestiwal, krakovský Měsíc fotografie v Krakově nebo poznaňské Biennale Fotografii. Łódź si natrvalo adaptovala bývalý tovární výstavní prostor Łódź Art Center, ale Poznań – ačkoliv zdejší potenciál se zdá velký – ho nedokázala zcela využít: „*Nízké stropy a dřevěné vložky mohou za to, že bez postavení zvláštní architektury se tento prostor příliš vzdaluje od standardů [...]. Na biennale nebyla speciální aranžmá. Fotografie tedy visely na originálních zdech dřívější tovární budovy a „nějak“ to vypadalo.*”⁸ V tomto kontextu je dosti výjimečný Měsíc fotografie v Krakově, který téměř každý rok odhaluje a nově upravuje opuštěné prostory.

5.1 Měsíc fotografie v Krakově

V roce 2008 kurátor Krzysztof Miękus zabral pro jednu z průřezových výstav v rámci měsíce budovu dřívějšího kina Światowid v Nowé Huti. Jak o tomto nápadu napsali organizátoři festivalu MFK: „*Výstava bude prezentována ve formě rozvinuté, interaktivní multimediální show skládající se z: třech projekcí na velkých obrazovkách, interaktivních počítačových stanišť, filmu věnovanému současné polské fotografii. Každá ze třech projekcí bude věnována jiné oblasti fotografické činnosti: komerční, dokumentární (a reportážní) a umělecké fotografii. Na velkých obrazovkách budou probíhat krátké prezentace prací vybraných všemi k výstavě přizvanými autory, zatímco interaktivní počítačová stanoviště mají divákům umožnit důkladnější seznámení*

⁸ Mazur, Adam: *Kocham fotografię . Wybór tekstów 1999-2009*. Wydanie III rozszerzone i poprawione. Warszawa: Stowarzyszenie 40000 Malarzy, 2012. 266 s. ISBN 978-83-93-1999-7-6

s tvorbou těchto umělců.”⁹ Ačkoliv se vše odehrálo bez větších adaptačních aranžmá, působila výstava „Aktualizacja.Przegląd nowej fotografii polskiej.” jednotným, komplementárním a moderním dojmem. Konstrukce hmoty se třemi obrazovkami spojená s myšlenkou prezentace, dávala každé z prezentovaných ukázek autonomii a přesto vše zůstávalo jedním složeným celkem.

Obrázek 24 Instalace pro prezentaci fotokastů; „Aktualizacja.Przegląd nowej fotografii polskiej.”, kurátor: Krzysztof Miękus, kino Świtowid, Krakov 2008

V tom samém roce, v dřívější Kuchyni bratra Alberta na krakovském Kazimierzi se Adam Mazur konfrontoval se stavem polského aktu. Výstava, jíž byl kurátorem - „Wenus Polska” udivovala formou i obsahem. Tak jako v případě většiny popsanych skupinových výstav se to neobešlo bez diversifikace prezentačních prostředků. Mezi klasickými rámy, fotografiemi přilepenými k podložkám a přímo ke zdi připevněným velkoformátovým obrazům, se rozhodně odlišovala mozaika z fotografií instalovaná na úzkém schodišti a foto-mandala – koláž z rozmnožených ženských genitálií – usazená ve výklenku skoro jako v kapličce.

⁹ http://www.photomonth.com/program/gosc_specjalny_polska/aktualizacja_przegląd_nowej_fotografii_polskiej/

Obrázek 25 Fotomandala; „Wenus Polska”, kurátor: Adam Mazur, Kuchnia brata Alberta, Krakov 2008

Obrázek 26 Fotomozaika; "Wenus Polska", kurátor: Adam Mazur, Kuchnia brata Alberta, Krakov 2008

O rok později se na místě bývalých továrních závodů Erdal konala výstava „Archiwum Centralne”. Zde si kurátoři (Piotr Lelek, Karol Hordziej, Wojciech Nowicki a Łukasz Trzciniński) povolili větší svobodu aranžmá a zkonstruovali labyrint plný výklenků a místností, čímž od sebe zároveň oddělili jednotlivé „archivní fondy”. Škála forem prezentace fotografií byla s ohledem na výstavu podporující „archív” – dostatečná. Začínala u fotografií přímo připevněných na zeď, přes intimní projekce svatebních fotografií z matriky na malých obrazovkách s připojenými sluchátky po fyzický archiv, který si návštěvníci mohli prohlížet vlastními rukami. Pozornost si zalouží zajímavá instalace využitá při prezentaci archivu Wojtka Nowického - „[...] fotografie nejsou ukázány přímo, ale jsou dostupné pouze slídivému oku, které musí nahlédnout přes malé otvory, vyvrtné do speciálně postavené zdi.”¹⁰ Část archivu Zbigniewa Dłubaka byla připevněna ke zdi ve formě kompozice – zvláštní fotomapy. Mnoho způsobů prezentace na tak rozvinutém, dobře naaranžovaném prostoru neohromovala, ale zcela naopak – vyvolávala zájem, otevírala prostor pro nové.

¹⁰ Mazur, Adam: Kocham fotografię . Wybór tekstów 1999-2009. Wydanie III rozszerzone i poprawione. Warszawa: Stowarzyszenie 40000 Malarzy, 2012. 264 s. ISBN 978-83-93-1999-7-6

Obrázek 27 Foto mapa; „Archiwum Centralne”, kurátoři: Piotr Lelek, Karol Hordziej, Wojciech Nowicki, Lukasz Trzcíński, Fabryka Erdal, Krakov 2009

5.2 Galerie Bezdomna

Specifickým fenoménem, pokud jde o úpravu prostor, je už dříve zmíněná Galerie Bezdomna. Během více než deseti let své činnosti zorganizoval tento projekt více než sto akcí v nejrůznějších městech po celém Polsku. Od křížáckých hradů přes staré nemocnice, dřívější vojenské jídelny, opuštěná kina po zámecké oranžerie. Tento jev se pokusil vysvětlit Adam Mazur: „*Po roce 2000 byl jedním z nejzajímavějších projevů z hranice mezi amatérskou, profesní, uměleckou zdola [...] organizovaný projekt Galerie Bezdomnej. „Bezdomna” [...] to je symptom zaostávání vedoucích institucí a světa galerií za erupcí fotografické energie*”¹¹. Myšlenkou, pokud jde o způsob vystavování, je v případě Galerie Bezdomnej společný pohyb, tedy bereš, co máš po ruce a pokoušíš se představit své fotografie, jak nejlépe to dokážeš. Fotografie pověšené na provázcích, zarámované, obtahy, náhledy, přilepené ke stropu, ležící na podlaze.

¹¹ Mazur, Adam: *Decydujący moment. Nowe zjawiska w fotografii polskiej po 2000 roku*. Kraków: Wydawnictwo Krater, 2012. 17 s. ISBN 978-83-62376-20-9

Obrázek 28 Inicijativa zdola – volná expozice; Galeria Bezdomna, Palac Kultury i Nauki, Varšava 2012

6. Fotografické publikace

Tak jak je klasicky pojímané fotografické album, vydané na křídovém papíru determinantem nejvyšší formy negalerijní prezentace fotografií, tak sebou nese značné finanční náklady a především angažování se nakladatelství. Jak ale správně poznamenal Adam Mazur: „*Dekádu rostoucí móda fotoalbumů (ang. photo-book) může za to, že fotografie ve formě knihy nejen nic neztrácí, ale zcela naopak, neustále získává na hodnotě. A to i v Polsku.*”¹² Potřebu tohoto druhu aktivity využilo fotografické knihkupectví f5 a v roce 2009 zorganizovalo konkurz o nejzajímavější vydavatelský počín propagující umění fotografie. Fotografická publikace roku se udržela ještě rok, aby se později vrátila v roce 2013. Móda, plynoucí z potřeb a možností, které dávají pokoročilé a čím dál dostupnější technologie, zrodila během několika posledních let zcela nové publikační odrůdy.

Obrázek 29 Soutěž o Fotografickou publikaci roku 2008; Międzynarodowe Centrum Kultury, Krakov 2009

¹² Mazur, Adam: *Decydujący moment. Nowe zjawiska w fotografii polskiej po 2000 roku.* Kraków: Wydawnictwo Krater, 2012. 20 s. ISBN 978-83-62376-20-9

6.1 Ziny a artist's booky

Jednou z prvních takovýchto odrůd byly ziny¹³ – malé knížečko-časopisy vydávané fanoušky fotografie. Ve své knize *Decydujący Moment* Adam Mazur jako jedny z nejdůležitějších vyjmenovává: „[...]„*Trzaskopismo*”, „*Kret*”, mezi nimi *luxusní* „*Między Nami*”, a také v letech 2000-2003 ve formě sběratelského papírového objektu vydávaný „*Latarnik*”.¹⁴ Další odnoží byly a stále jsou tzv. artist's booky¹⁵ (z angličtiny: umělecké knihy), které nejčastěji představují integrální součást prezentace výstav. Příkladem takovéhoho artist's booku je třeba album Magdaleny Buczek, předváděné v rámci výstavy „Justina & co.uk” v galerii Art Agenda Nova v Krakově (2013). Pěkná tvrdá obálka, rozkládací stránky a úroveň zpracování vyvolávají dojem, že nemáme co do činění s publikací ale s uměleckým objektem.

Obrázek 30 Příklad artist's booku (obálka); Magdalena Buczek, „Justina & co.uk”, Galeria Art Agenda Nova, Krakov 2013

¹³ Zin, fanzin (zkratka z anglického fan magazine) – druh neprofesionální tiskoviny vytvářené osobou nebo skupinou osob – milovníky určitého tématu (např. hudby, informatiky, literatury, fantasy, her na hrdiny, ekologie, politiky) směřované k osobám sdílejícím tento zájem. Jsou vydávány vlastním nákladem, nejčastěji nepravidelně. Ziny jako nezávislé publikace, nejčastěji distribuovány v oběhu nezávislejícím na množství (od několika do několika set exemplářů). Nejrozšířenější technikou výroby je kopírování, občas jsou využívány manuální techniky (kaligrafie, malba, kresba) a počítačový tisk. Zdroj: [http://pl.wikipedia.org/wiki/Zin_\(czasopismo\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Zin_(czasopismo))

¹⁴ Mazur, Adam: *Decydujący moment. Nowe zjawiska w fotografii polskiej po 2000 roku*. Kraków: Wydawnictwo Krater, 2012. 20 s. ISBN 978-83-62376-20-9

¹⁵ Artist's book – umělecké dílo v podobě knihy. Nejčastěji produkováno v malých nákladech nebo jednotlivých unikátních exemplářích. (na základě: http://en.wikipedia.org/wiki/Artist's_book)

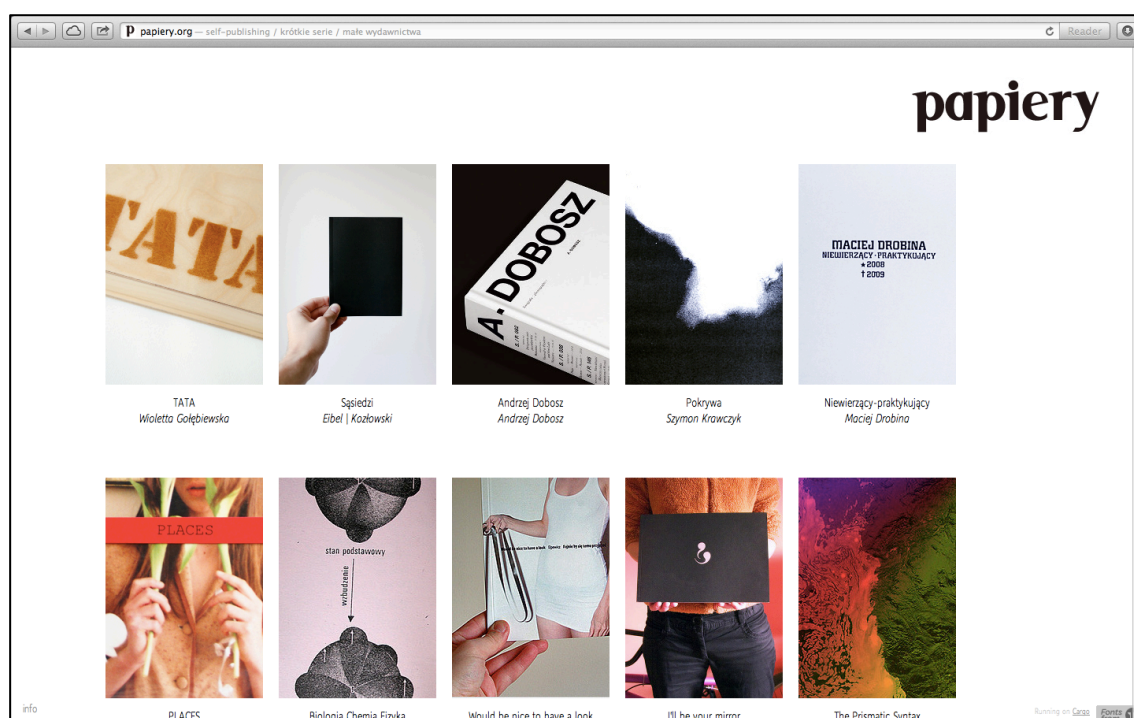
Obrázek 31 Příklad artist's booku (skládačka); Magdalena Buczek, „Justina & co.uk”, Galeria Art Agenda Nova, Krakov 2013

6.2 Self-publishing

Obě tyto formy uměleckého projevu daly základ od roku 2010 se stále pružněji rozvíjejícímu jevu self-publishingu¹⁶ (z angličtiny: samopublikování). Jedná se o iniciativy ze svého založení jdoucí zdola, které z potřeby vytváření výjimečných objektů využívají technologický pokrok jako branku do dříve nepřístupného prostoru masových nakladatelství a zachovávají si přitom svůj individuální charakter. Projevy tohoto jevu není nutné obtížně hledat – třeba jen prezentace „Self-publish be happy”, která se v roce 2011 odehrála v rámci Měsíce fotografie v Krakově a výstava „Sam się publikuj” organizovaná mladou galerií Czulość ve Varšavě. Obě tyto události nebo vznik stránek www.papiery.org vedených Piotrek Bekasem a od roku 2010

¹⁶ Samopublikování – fenomén publikování vlastním nákladem autora publikací různého druhu (kniha, brožura, kompaktní disk apod.). Ačkoliv nezávisle vydané publikace představují marginálii trhu hromadných sdělovacích prostředků ve smyslu generování příjmů z prodeje, roste neustále pokrok technologií usnadňujících proces jejich publikování jako je kopírování, DTP, tisk na přání a e-booky, vede k tomu, že zastoupení prací vydaných vlastním nákladem se neustále zvyšuje. [...] Zdroj: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Samopublikowanie>

shromažďující nezávisle vydávané fotografické publikace mohou svědčit o popularizaci tohoto druhu iniciativ v průběhu posledních let. Prvním oblíbeným vydavatelským počinem tohoto roku byla v roce 2010 vydaná knížička Kuby Dąbrowského „Western”. Jedná se o ideální příklad dotovaného self-publishingu¹⁷, na nějž část nákladů nesla Nadace vizuálního umění, která se zabývá i publikační činností. Na offsetovém papíru v tři sta exemplářích vydaný romantický příběh o zimě a dívce Kuby zazářila v tvůrčím prostředí skoro jako maják a vyznačila novou, odvážnou formu prezentace fotografie.

Obrázek 32 Prezentace self-publishingových publikací; <http://www.papiery.org>

¹⁷ Dotované vydání – spočívá v částečném podílu autora na nákladech vydavatelského procesu, zbývající část nákladů pokrývá vydavatel. Dotující vydavatel obvykle s autorem podepisuje smlouvu o zaplacení určené části nákladů na výrobu a distribuci publikace a o přenechání všech nebo části příjmů z jejího prodeje vydavateli. [...] (Zdroj: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Samopublikowanie>)

Obrázek 33 Příklad self-publishingové publikace; Kuba Dąbrowski, „Western”, Fundacja Sztuk Wizualnych, Krakov 2010

Neobyčejně důležitá je pro tento fenomén i činnost kolektivu Sputnik Photos a jednoho z jeho členů Rafała Milacha. Počiny kolektivu jako jsou „Is(not)” nebo „U” a „W samochodzie z R” Rafała dokazují, že fotografické publikace nemusí být jen snímky. Do kartonového obalu uzavřené „U” nebo mezi dvěma kartonovými díly obálky a gumičkou stažené album „W samochodzie z R” vykračují daleko za samotné „zobrazování fotografií”. Správně zvolená, zajímavá forma uzavření příběhů vyprávěných v těchto albech a vydání těchto děl v několika stech a ne několika exemplářích může vypovídat o vyzrálosti takovéto formy. Jako určité druhy spojení artist's booku s klasickou publikací fotografického alba představují ideální příklad self-publishingu. Nesmíme zapomenout na skutečnost, že v případě publikací přebírá roli kurátora nejčastěji typograf budující expozici v papírovém objektu a dávající jí charakter a adekvátní prostor pro naraci.

Obrázek 34 Příklad selfpublishingové publikace; „U”, edytor: Rafal Milach, Sputnik Photos, Varšava 2010

Obrázek 35 Příklad self-publishingové publikace; Rafal Milach, „W samochodzie z R”, Čítárna umění, Gliwice 2012

6.3 Blurb – vytiskni si sám knihu

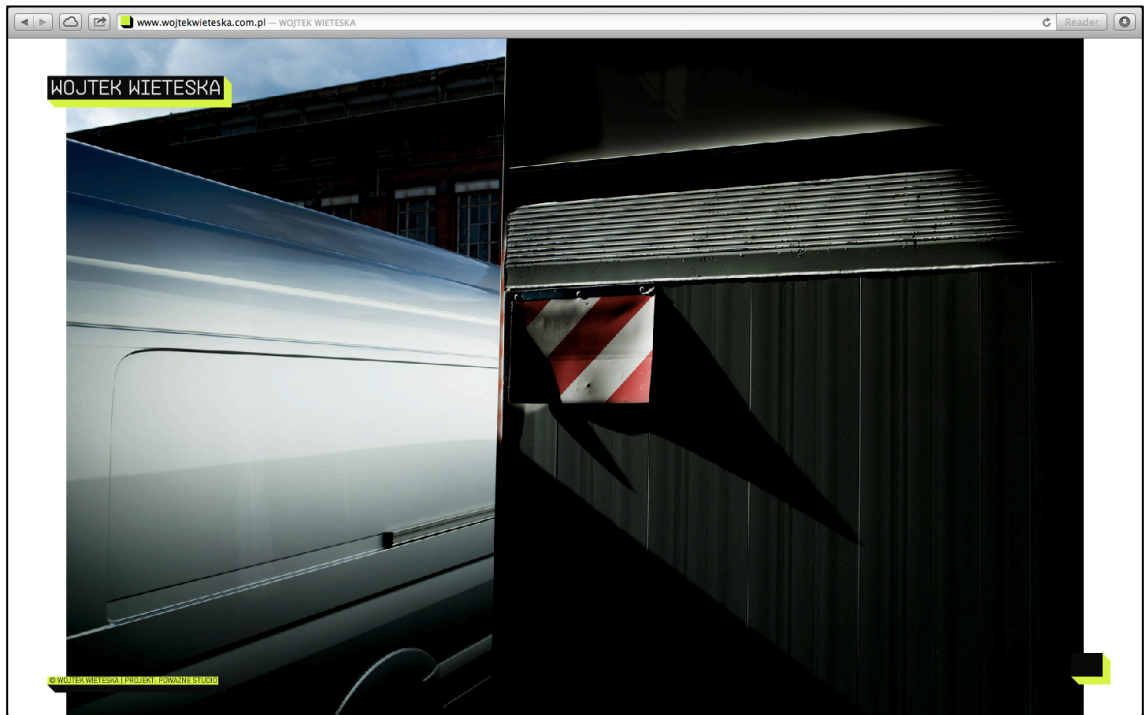
Fenomén self-publishingu je navíc podporován i neustále se vylepšujícími technologiemi. V každém okamžiku se otevírají nové internetové portály nabízející vytisknutí fotoalb nebo fotoknih. Jedná se o jistý příznak časů, kdy ohromné množství digitálních fotografií spočívajících v počítačích hledá výstup ve fyzické podobě. Čelním portálem nabízejícím služby tohoto druhu je <http://www.blurb.com>, průkopník v oblasti popularizace produkce vlastních fotografických knížek umožnil přímé navržení a objednávání knížek z úrovně jednoho z nejoblíbenějších programů na zpracování fotografií firmy Adobe – Lightroom 4.0. V tomto případě se fotograf stává téměř soběstačným, ačkoliv se už v kontextu masového produktu nedá mluvit o unikátní formě, jako tomu bylo v případě výše popsaných publikací.

7. Internet

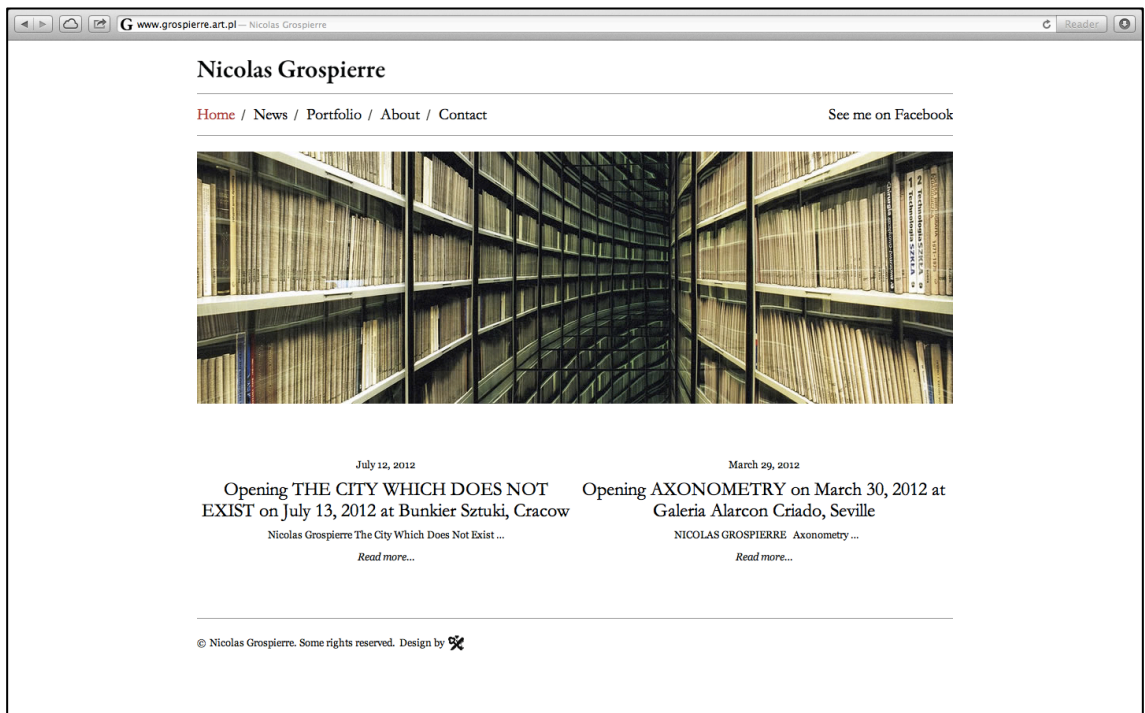
Prostor jakým je internet nemohl zůstat fotografii lhostejný. Právě zde se snímky cítí výjimečně dobře, neumíme si přeci představit internet jako platformu skládající se jen z textu. Ačkoliv je fotografie jednou z elementárních složek kybernetického světa, soustředme se především na místa v síti, věnovaných fotografii jako specifické oblasti.

7.1 Webové stránky / internetové portfolio

Pro fotografy jsou jednou ze základních forem prezentace fotografií na internetu autorské www stránky, vlastní portfolio / internetové galerie. Představují možnost představit fotografie, dokumentaci z výstav, fotografických projektů i všeobecných informací o umělci, jeho úspěších a blížících se událostech spojených s tvorbou fotografa. Příkladem takových stránek jsou např. stránky Nicolasa Grospierra <http://www.grosPierre.art.pl> nebo Wojtka Wietesky <http://www.wojtekwieteska.com.pl>. Jedná se o stránky navržené speciálně pro potřeby prezentování tvorby výše uvedených, ačkoliv na internetu existují i předpřipravené mechanismy, které umožňují připravit internetovou galerii poměrně jednoduchým a transparentním způsobem bez hlubších znalostí programovacího jazyka určeného pro psaní webových stránek. Takovými stránkami jsou třeba <http://www.carbonmade.com>, <http://www.indexhibit.com>, <http://www.digartfolio.pl> nebo <http://www.iportfolio.pl> nabízející hotové řešení umožňující rychlé uspořádání a zveřejnění fotografií na síti.

Obrázek 36 Příklad autorských webových stránek; Wojtek Wieteska, <http://www.wojtekwietska.com.pl>

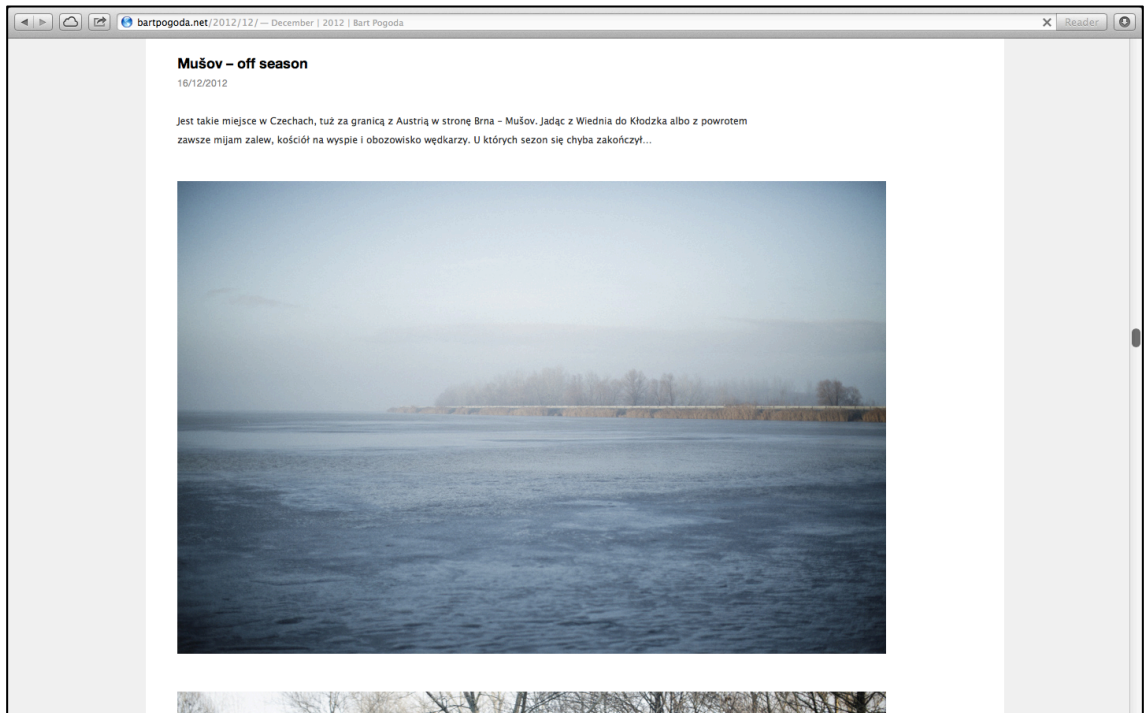
Obrázek 37 Příklad autorských webových stránek; Nikolas Grosplierre, <http://www.grosplierre.art.pl>

7.2 Fotoblogy

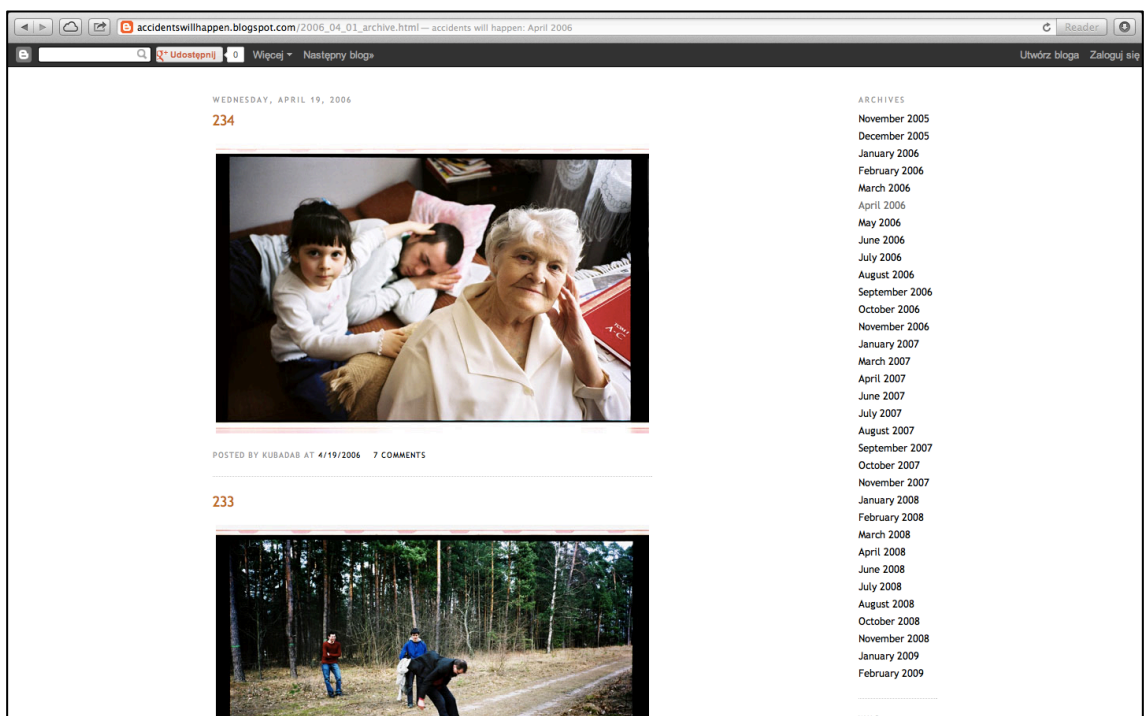
Část fotografů, především mladší generace, využívá rovněž blogové mechanismy¹⁸, jako jsou <http://www.wordpress.com>, <http://www.blogspot.com>. Fotoblogy – tedy internetové deníky, jejichž hlavní obsah tvoří fotografie – se staly snadnou, přístupnou a s příjemci umožňující kontakt formou prezentování fotografií. Pionýrem polské blogosfery je Bart Pogoda, jeden z prvních bloggerů – fotografů – cestovatelů, kteří jezdíc po světě pořizovali fotografie a publikovali je na svém blogu <http://www.bartpogoda.net>. V rámci soutěže organizovaného největším polským internetovým portálem Onet.pl Blog Roku získal v roce 2009 speciální ocenění za obzvláštní popularizaci blogů. Dalším internetovým deníkem, který se na polském internetu prosadil byl projekt Kuby Dąbrowského fungující v letech 2005-2009 <http://www.accidentswillhappen.blogspot.com>. „Symptomatické je i měřítko tohoto jevu a rostoucí popularita zpřístupňování vlastních fotografií v podobě fotoblogů jak v generaci třicetiletých (Szlaga Michała Szlagi, Rafak Notes Rafała Milacha), tak i mezi mladšími fotografy (Multicontrast Krzysztofa Pacholaka, PureSoftMetal Jakuba Rynkiewiczze, Mademoisellelumpolelum Aleksandry Losky, Karawanstan Karoliny Karwańskiej a také blogy Michała Łuczaka, Dawida Misiornego a dalších).”¹⁹ Nesmírně důležitým se v kontextu této formy prezentace zdá být ve většině případů dosti osobní a intimní obsah fotografických blogů a také intimní forma příjmu těchto fotografií. Sedíc v domácím zákoutí může příjemce bez komplikací, bez slavností vstoupit do zóny života fotografa, poznat ho na pro sebe příznivém území. Svoboda tohoto druhu je u jiných forem většinou namáhavě budovaná, v tomto případě ji determinuje médium samo o sobě.

¹⁸ Blog (ang. web log – síťový deník) — druh webových stránek obsahující oddělené, chronologicky řazené zápisky. Blogy obvykle umožňují archivaci a kategorizaci a tagování zápisů a také komentování záznamů čtenáři daného síťového deníku. Blogy jsou všeobecně vnímány jako komunikační médium a říká se jim blogosféra. (Zdroj: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Blog>)

¹⁹ Mazur, Adam: Decydujący moment. Nowe zjawiska w fotografii polskiej po 2000 roku. Kraków: Wydawnictwo Krater, 2012. 24 s. ISBN 978-83-62376-20-9

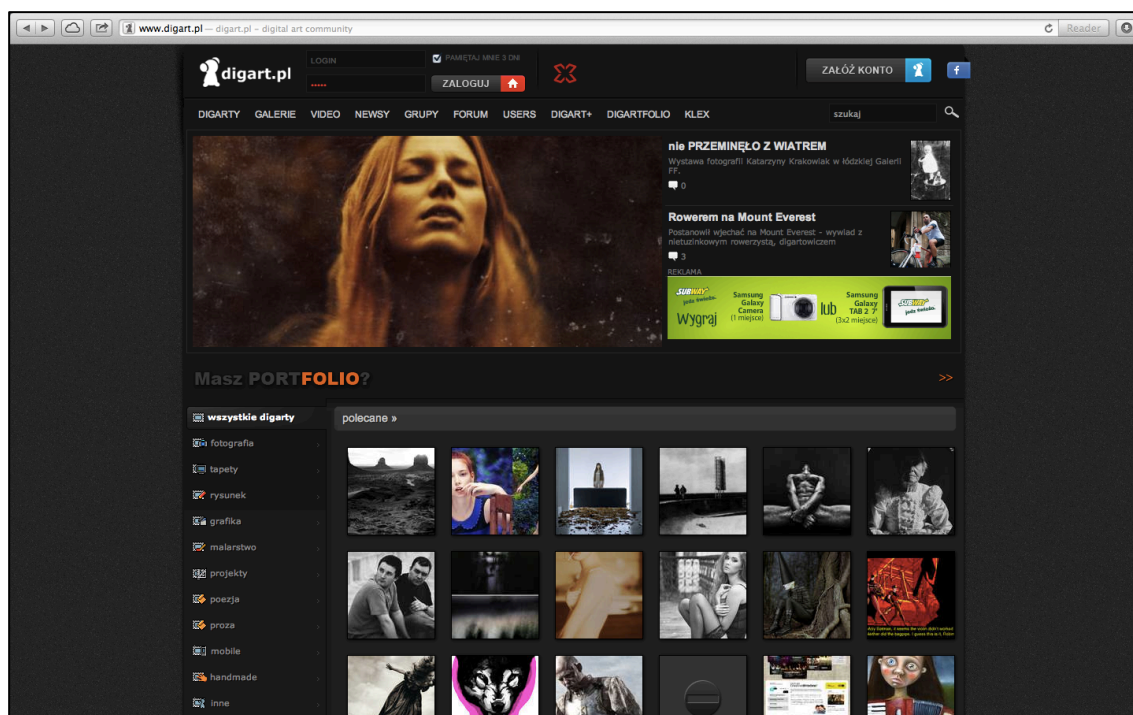
Obrázek 38 Příklad fotoblogu; Bart Pogoda, <http://www.bartpogoda.net>

Obrázek 39 Příklad fotoblogu; Kuba Dąbrowski, <http://www.accidentswillhappen.blogspot.com>

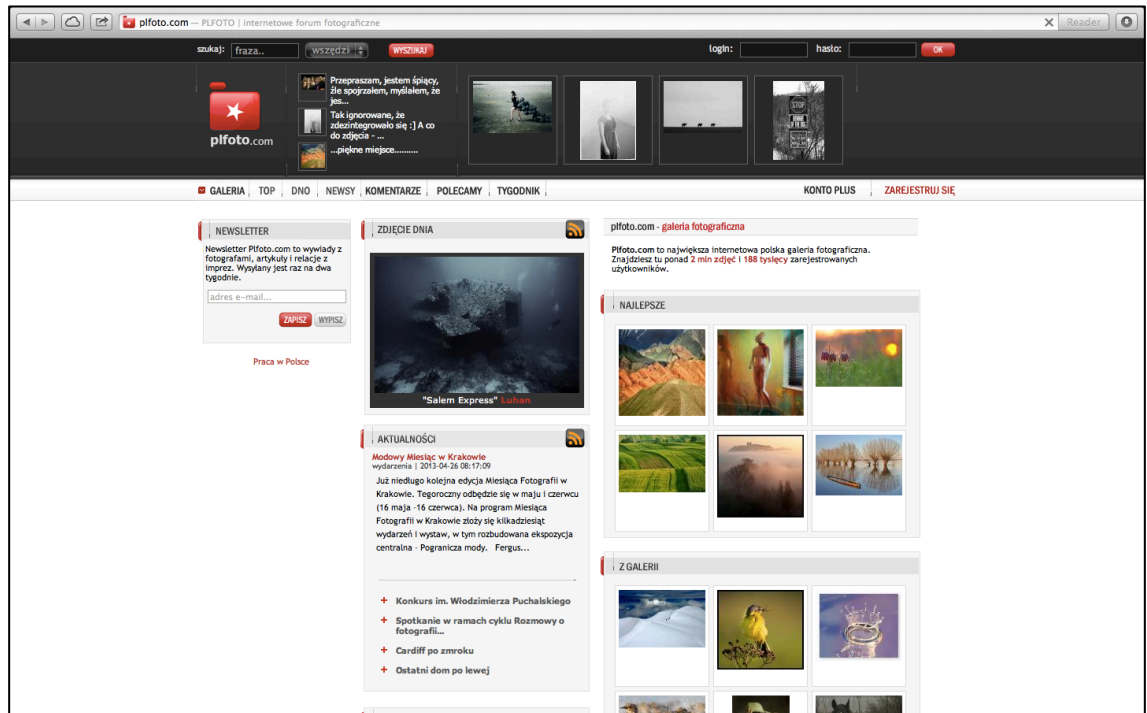
7.3 Sociální sítě

Mluvic o rozsahu tohoto jevu a evidentní popularizaci fotografií na internetu, musíme zohlednit i sociální sítě specializující se na prezentaci fotografií²⁰. Dvěmi největšími z nich jsou <http://www.plfoto.pl> a <http://www.digart.pl>. První – věnovaný striktně fotografii, druhý – ačkoliv vznikl pro prezentaci digitálního umění (dig- zkratka od digital - digitální, art – umění) – velmi pružně působí v oblasti fotografie. Statistiky ukazují, že se jedná o dva nejoblíbenější portály tohoto druhu v Polsku. Díky možnosti zobrazování, hodnocení a komentování snímků mají fotografové možnost vystavovat své snímky hodnocení jinými, jim podobnými osobami. Jedná se o jednu z nejoblíbenějších forem prezentování fotografií mezi fotografy amatéry, poloprofesionály a dokonce i profesionálními fotografy. Největším plusem pro uživatele portálů tohoto druhu je možnost oslovení velkého množství příjemců – jak amatérů, tak i expertů, získání fanouškovské veřejnosti pomocí relativně malého vynaložení práce a prostředků.

Obrázek 40 Hlavní strana sociální sítě pro grafiky a fotografy; <http://www.digart.pl>

²⁰ Sociální síť — internetový servis, který existuje díky kolem něj shromážděné společnosti. Vytváří takzvaná sociální média (ang. social media).
(Zdroj: http://pl.wikipedia.org/wiki/Serwis_społecznościowy)

Obrázek 41 Hlavní stránka sociální sítě věnované fotografii; <http://www.pifoto.com>

Závěr

Jak je zřejmé z této práce, mění se nejen sama forma prezentování fotografií ale především – s nimi spojený stav fotografie v Polsku. Fotografie se čím dál častěji objevuje nejen v prostorech k tomu určených, ale také v prostorech státních muzeí nebo významných soukromých galerií, prezentuje se v kontextu soudobého umění a získává jeho statut, zároveň ale neztrácuje postavení mladého, nižšího, svěžího média, držícího prst na tepu doby. Jak se říká – „vstupuje do salónů“ a zároveň proniká do všech prostor, v nichž se může nalézat – v různé formě nás doprovází vždy a všude. Zároveň – snad ve spojení s výše popsanou tendencí, se její kvalita stává čím dál důležitější, nejednou klíčovou, zvláště – ačkoliv ne výhradně – u prezentace klasické fotografie a u klasického způsobu prezentace. To samozřejmě nevyklučuje pokrok a citlivost vůči novinkám: všechny možné technologie jsou velmi rychle adaptovány – jako třeba selfpublishing. Vidíme také silný proud intermedializace fotografie – její zasazení do jiného kontextu, udělování nových významů pomocí spojování různých forem prezentace. S tím se pojí skutečnost, že nejednou forma prezentace pomáhá fotografii stát se uměním a to uměním hlubokým, mnohokontextovým, svěžím a účinně apelujícím na příjemce – toho rafinovaného i masového.

To, co je neobvyklé – a co se mi, jak doufám, podařilo v této práci plně postihnout – je už zmiňovaná různorodost možností prezentace fotografie, nezaostávající za, a spíše předcházející tomu, co se zároveň děje v zemích, kde má fotografický trh delší tradici než v Polsku.

Seznam literatury a použitých zdrojů

Cotton, Charlotte: Fotografia jako sztuka współczesna. Kraków: TaiWPN Universitas, 2010. ISBN 97883-242-1353-5

Mazur, Adam: Decydujący moment. Nowe zjawiska w fotografii polskiej po 2000 roku. Kraków: Wydawnictwo Krater, 2012. ISBN 978-83-62376-20-9

Mazur, Adam: Historie fotografii w Polsce 1839 - 2009. Warszawa: Fundacja Sztuk Wizualnych i CSW Zamek Ujazdowski w Warszawie, 2010. ISBN 978-83-928967-2-2

Mazur, Adam: Kocham fotografię. Wybór tekstów 1999-2009. Wydanie III rozszerzone i poprawione. Warszawa: Stowarzyszenie 40000 Malarzy, 2012. ISBN 978-83-93-1999-7-6

Miesiąc Fotografii w Krakowie Maj 2008. Kraków: Fundacja Sztuk Wizualnych, 2008. ISBN 978-83-921528-6-6

Miesiąc Fotografii w Krakowie Maj 2009. Kraków: Fundacja Sztuk Wizualnych, 2009. ISBN 978-83-928967-0-8

Miesiąc Fotografii w Krakowie Maj 2010. Kraków: Fundacja Sztuk Wizualnych, 2010. ISBN 978-83-928967-6-0

Miesiąc Fotografii w Krakowie Maj 2011 Przewodnik. Kraków: Fundacja Sztuk Wizualnych, 2011. ISBN 978-83-62978-00-7

Miesiąc Fotografii w Krakowie Maj 2012. Kraków: Fundacja Sztuk Wizualnych, 2012. ISBN 978-83-62978-02-1

Read, Shirley: Exhibiting Photography. A practical guide to choosing a space, displaying your work, and everything in between. Oxford: Focal Press, 2008. ISBN: 978-0-240-80939-7

Internet

http://en.wikipedia.org/wiki/Artist's_book (04.2013)

<http://en.wikipedia.org/wiki/Diasec> (02.2013)

<http://pl.wikipedia.org/wiki/Blog> (04.2013)

http://pl.wikipedia.org/wiki/Galeria_Bezdomna (02.2013)

<http://pl.wikipedia.org/wiki/Samopublikowanie> (04.2013)

[http://pl.wikipedia.org/wiki/Serwis_społecznościowy](http://pl.wikipedia.org/wiki/Serwis_spo%C5%82eczno%C5%9Bciowy) (04.2013)

[http://pl.wikipedia.org/wiki/Zin_\(czasopismo\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Zin_(czasopismo)) (04.2013)

[http://pl.wikipedia.org/wiki/Związek_Polskich_Artystów_Fotografików](http://pl.wikipedia.org/wiki/Zwi%C4%99zek_Polskich_Artyst%C3%B3w_Fotografik%C3%B3w) (02.2013)

<http://www.bunkier.art.pl> (02.2013)

<http://www.bwawarszawa.pl> (02.2013)

<http://www.csw.art.pl> (02.2013)

<http://www.czytelniaszutki.pl> (02.2013)

<http://www.fotopublikacja.pl> (04.2013)

<http://www.muzeum.krakow.pl> (02.2013)

<http://www.otwartazacheta.pl> (02.2013)

<http://www.papiery.org> (04.2013)

<http://www.pauza.pl> (02.2013)

<http://www.photomonth.com> (03.2013)

[http://www.photomonth.com/program/gosc_specjalny__polska/aktualizacja_przeoglodo
wej_fotografii_polskiej/](http://www.photomonth.com/program/gosc_specjalny__polska/aktualizacja_prze%C5%82adanej_fotografii_polskiej/) (03.2013)

<http://www.raster.art.pl> (02.2013)

<http://www.zpafiska.pl> (02.2013)

Seznam obrázků

Obrázek 1 Klasická forma prezentace fotografií; Jerzy Lewczyński, „Pamięć Obrazu”, Národní muzeum v Krakově, 2012.....	12
Obrázek 2 Fotoobjekt, fotoinstalace; Aneta Grzeszykowska a Jan Smaga, „YMCA”, CSU Zamek Ujazdowski, Varšava 2005	13
Obrázek 3 Instalace fotografií ve formě lightboxů; „Disco Zachęta. Budyneków życie po życiu”, kurátoři: Grzegorz Piątek a Jarosław Trybuś, CSU Zamek Ujazdowski, Varšava 2008	14
Obrázek 4 Mísení forem prezentace fotografií s využitím objektů jako části expozice; „Efekt czerwonych oczu. Fotografia polska XXI wieku.”, kurátor: Adam Mazur, CSU Zachęta, Varšava 2008.....	15
Obrázek 5 Velkoformátová fototapeta; Karol Radziszewski, „Backstage”, Bunkier Sztuki, Krakov 2011	16
Obrázek 6 Prostor se zdmi zaplněnými projekcí fotografií; Anna Fox, „Pamiętniki karalucha i inne historie”, Bunkier Sztuki, Krakov 2010.....	17
Obrázek 7 Fotomístnosti; „Alias.Przeгляд”, kurátoři: Adam Broomberg a Oliver Chanarin, Bunkier Sztuki, Krakov 2011.....	17
Obrázek 8 Diaseky v shadow-gap frame; Ewa Axelrad, „Vk”, Čítárna umění, Gliwice 2012	18
Obrázek 9 Mikrogalerie v hlubokých rámech; Rafał Milach, „W samochodzie z R”, Gliwice 2012.....	19
Obrázek 10 Fotografie zarámovaná do ocelového rámu ve tvaru kříže; Dorota Nieżnalska, „Nowe Prace”, Galerie Wyspa, Gdaňsk 2001.....	21
Obrázek 11 Fotoinstalace; Jan Smaga, „Dom Państwa Książków”, Galerie Zpaf i S-ka, Krakov 2008	23
Obrázek 12 Fotografie prezentované na podstavci; Karol Radziszewski a Kuba Dąbrowski, „Koledzy”, Galerie Zpaf i S-ka, Krakov 2011.....	24
Obrázek 13 Zmínky nanesené na objekty metodou transeru; Tomek Sikora, „Przejrzystość rzeczy”, Galerie Pauza, Krakov 2008.....	25
Obrázek 14 Úryvek z multimediální projekce prezentace fotografií; Dominika Kamińska, „Mój Brat Dużo Pali”, Galerie Pauza 2010.....	26
Obrázek 15 Fotoobjekt a fotoinstalace; Nikolas GrosPierre, „Bank”, Galerie BWA Warszawa, Varšava 2011-2012	27

Obrázek 16 Fotografie ve tvaru plánů bytů; Aneta Grzeszykowska a Jan Smaga, "Plan", Galerie Raster, Varšava 2004	28
Obrázek 17 Velké banery s fotografiemi na fasádě budovy; Koalice Latarnik, "Zbliżenie / Blow-up", Varšava 2002	29
Obrázek 18 Billboard (prostřední) jako prostor expozice; Konrad Pustoła, „Widoki władzy”, Krakov 2011	30
Obrázek 19 Fotografická instalace ve výkladní skříni; skupinová výstava uživatelů portálu www.digart.pl, "Digart Photo Street", Krakov 2009	31
Obrázek 20 Prezentace fotografií na plotě; Tomasz Tomaszewski, "Zapewnia się atmosferę życzliwości. Podlaskie", Varšava 2012	32
Obrázek 21 Výstava prezentovaná na plotě; Laura Makabresku, „Na wschód od słońca, na zachód od księżycy”, Krakov 2013	33
Obrázek 22 Outdoorova instalace; Kolektiv Visavis, "Zmiany niesezonowe”, Krakov 2008	34
Obrázek 23 Prezentace fotokastů v plenéru, Slide Nite, Krakov 2011	35
Obrázek 24 Instalace pro prezentaci fotokastů; „Aktualizacja.Przegląd nowej fotografii polskiej.”, kurátor: Krzysztof Miękus, kino Świtowid, Krakov 2008	37
Obrázek 25 Fotomandala; „Wenus Polska”, kurátor: Adam Mazur, Kuchnia brata Alberta, Krakov 2008	38
Obrázek 26 Fotomozaika; "Wenus Polska", kurátor: Adam Mazur, Kuchnia brata Alberta, Krakov 2008	39
Obrázek 27 Foto mapa; „Archiwum Centralne”, kurátoři: Piotr Lelek, Karol Hordziej, Wojciech Nowicki, Łukasz Trzcziński, Fabryka Erdal, Krakov 2009	40
Obrázek 28 Inicjativa zdola – volná expozice; Galeria Bezdomna, Pałac Kultury i Nauki, Varšava 2012.....	41
Obrázek 29 Soutěž o Fotografickou publikaci roku 2008; Międzynarodowe Centrum Kultury, Krakov 2009	42
Obrázek 30 Příklad artist's booku (obálka); Magdalena Buczek, „Justina & co.uk”, Galeria Art Agenda Nova, Krakov 2013	43
Obrázek 31 Příklad artist's booku (skládačka); Magdalena Buczek, „Justina & co.uk”, Galeria Art Agenda Nova, Krakov 2013	44
Obrázek 32 Prezentace self-publishingových publikací; http://www.papiery.org	45
Obrázek 33 Příklad self-publishingové publikace; Kuba Dąbrowski, „Western”, Fundacja Sztuk Wizualnych, Krakov 2010	46

Obrázek 34 Příklad selfpublishingové publikace; „U”, edytor: Rafał Milach, Sputnik Photos, Varšava 2010	47
Obrázek 35 Příklad self-publishingové publikace; Rafał Milach, „W samochodzie z R”, Čítárna umění, Gliwice 2012	47
Obrázek 36 Příklad autorských webových stránek; Wojtek Wieteska, http://www.wojtekwieteska.com.pl	50
Obrázek 37 Příklad autorských webových stránek; Nikolas GrosPierre, http://www.grospierre.art.pl	50
Obrázek 38 Příklad fotoblogu; Bart Pogoda, http://www.bartpogoda.net	52
Obrázek 39 Příklad fotoblogu; Kuba Dąbrowski, http://www.accidentswillhappen.blogspot.com	52
Obrázek 40 Hlavní strana sociální sítě pro grafiky a fotografy; http://www.digart.pl ...	53
Obrázek 41 Hlavní stránka sociální sítě věnované fotografii; http://www.plfoto.com ..	54

Jmenny rejstřík

Axelrad Ewa	18
Bekas Piotr	44
Cotton Charlotte	10
Dąbrowski Kuba	22, 25, 45, 51
Dłubak Zbigniew	39
Fox Anna	16
GrosPierre Nicolas	14, 26, 27, 49
Grzeszykowska Aneta	13, 27
Hordziej Karol	39
Kamińska Dominika	25
Kapuściński Ryszard	12
Karwan Karolina	51
Kownacka Magdalena	32
Laksa Kobas	14
Lelek Piotr	39
Lewczyński Jerzy	12
Loska Aleksandra	51
Łuczak Michał	51
Mazur Adam	9, 14, 37, 40, 42, 43
Miękus Krzysztof	36
Milach Rafał	18, 46, 51
Misiorny Dawid	51
Nieznalska Dorota	20
Nowicki Wojciech	39
Pacholak Krzysztof	51
Piątek Grzegorz	14
Pogoda Bart	51
Pustoła Konrad	30
Radziszewski Karol	16, 22
Rynkiewicz Jakub	51
Sikora Tomek	15, 24
Smaga Jan	13, 22, 27

Szlaga Michał	51
Świetlik Andrzej	15
Tomaszewski Tomasz	31
Trybuś Jarosław	14
Trzeciński Łukasz	39
Wieteska Wojtek	49